

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální a charitativní práce

Bakalářská práce

**PŘÍNOS PĚSTOUNSKÉ PÉČE NA PŘECHODNOU
DOBU PRO NÁSLEDNOU ADOPCI**

Vedoucí práce: Ing, Jaroslav Šetek, Ph.D.

Autor práce: Andrea Platzerová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3.

Forma studia: prezenční

2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Ing, Jaroslavu Šetkovi, Ph.D. za metodické vedení práce, konzultace a vstřícný přístup. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině, především Michalovi a Luce, za psychickou podporu a trpělivost při psaní této práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
1 Náhradní rodinná péče	9
1.1 Formy náhradní rodinné péče.....	9
1.1.1 Svěření do péče jiné osoby	9
1.1.2 Opatrovnictví	10
1.1.3 Adopce (Osvojení).....	11
1.1.4 Pěstounská péče	12
1.1.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu	12
1.1.6 Poručenství.....	12
1.2 Legislativní rámec náhradní rodinné péče.....	13
2 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	15
2.1 Vymezení pojmu pěstounská péče	16
2.1.1 Pěstoun.....	17
2.1.2 Zprostředkování pěstounské péče	17
2.2 Finanční zajištění.....	20
2.3 Výhody a nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu.....	22
3 Adopce	24
3.1 Vymezení pojmu adopce	24
3.2 Žadatelé o adopci.....	25
3.3 Zprostředkování adopce	26
4 Ústavní péče.....	28
4.1 Vymezení pojmu ústavní péče	28
4.2 Výhody a nevýhody ústavní péče.....	28
5 Praktická část	30
5.1 Formulace výzkumných otázek.....	30
5.2 Metody získávání dat.....	30
5.3 Výzkumný soubor	31
5.4 Etika výzkumu.....	33
5.5 Možná zkreslení výzkumu.....	33
5.6 Realizace výzkumu.....	33

5.7 Analýza dat.....	34
6 Výsledky analýzy dat.....	35
6.1 Výsledky rozhovorů	35
6.2 Shrnutí výsledků vzhledem k výzkumným otázkám.....	42
7 Diskuze	45
8 Závěr	51
Seznam použité literatury	54
Seznam příloh	57
Přílohy.....	58
Abstrakt.....	63
Abstract.....	64

Úvod

Současná doba nám přináší tolik informací o pandemické situaci, že se téměř zapomnělo na blížící se datum schvalování nebo zamítnutí novely zákona o sociálně právní ochraně dětí. Díky této novele by již žádné dítě do 3 let věku nemělo být umístěno v kojeneckém ústavu/dětském domově. Náhradou by měla být pěstounská péče na přechodnou dobu. Faktem je, že Česká republika je jednou z posledních evropských zemí, kde ještě tato praxe funguje a kde se děti do 3 let umísťují tímto způsobem. Údaj z roku 2020 hovoří o 265 dětech do 3 let umístěných v ústavech. I přesto, že je to o 176 dětí méně než v roce 2018, číslo je to stále vysoké. Odborníci se shodují na škodlivosti těchto zařízení a špatného vlivu na další vývoj dítěte. Měly by proto být nahrazeny péčí v náhradních rodinách.¹

Hlavní záměr této práce však necílí na propagaci tohoto zákona, nevyžaduje ani jeho bezpodmínečné schválení či striktní zrušení kojeneckých ústavů. Práce by měla poskytnout především prostor pro zamyšlení se nad výhodami a nevýhodami ústavů v porovnání s pěstounskou péčí na přechodnou dobu. A hlavně pak na vliv předchozí výchovy pro budoucí osvojení. Práce se tak zaměřuje zpravidla na to, jaká je každodenní realita osvojitelů, kteří do péče dostanou dítě z ústavu či z pěstounské péče na přechodnou dobu. Konkrétním cílem práce je pak porovnání prospěšnosti pěstounské péče na přechodnou dobu nebo ústavní péče v rámci procesu začlenění dítěte do rodiny v případě adopce.

Motivací pro výběr tohoto tématu byl kontext současné situace spolu s osobním zájmem o toto téma. Realitu toho, o čem se chystám v práci psát, zažívám v každodenním životě. Můj bratr do naší rodiny přišel z ústavní péče. Život s ním, i fakt, jak on sám utváří naše životy, mě přimělo probádat toto téma hlouběji. V současné době jsem také dobrovolníkem v Centru podpory pěstounských rodin pod organizací PREVENT 99 z.ú. Tím pádem se setkávám s lidmi, kteří prožili to samé, co my; můžeme sdílet naše zkušenosti, případně pomoci ostatním, kteří jsou třeba právě na začátku celého procesu. Ambicí této práce by tak bylo tyto zkušenosti a sdílení přenést do tištěné podoby, která by byla k dispozici třeba i těm, kdo o náhradní rodinné péči či osvojení uvažují. Tento můj odborný zájem bude rozvíjen na základě autorů, kteří se tomuto tématu věnují.

¹Srov. *České noviny* [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/snemovna-dala-sanci-zruseni-kojeneckych-ustavu/1988272>

Konkrétně budu hodně vycházet z prací Věduny Bubleové, publikace “Fenomén dítěte v systému aneb teorie a praxe náhradní rodinné výchovy” od Štikové, Šenkové a Belicové. V neposlední řadě též zmíním poznatky autorů, jako jsou Matějček a Matoušek.

Toto téma koresponduje s několika předměty v rámci studovaného oboru - Sociální práce s rodinou, Sociální práce v kontextu podpory rodiny a s praxí, která byla zaměřena na sociální práci s rodinou a skupinou. Myslím si proto, že i budoucí studenti tohoto oboru by mohli tyto informace ocenit. Samozřejmě pokud dojde k adekvátnímu rozšíření těchto informací a hlubšímu prozkoumání tématu.

Tématem práce je: “Přínos pěstounské péče na přechodnou dobu pro následnou adopci“. Teoretická část práce vysvětluje základní pojmy, které se pojí k tématu náhradní rodinné péče, popisuje její formy a legislativní rámec. Tato kapitola je v práci zařazena z důvodu ukotvení pěstounské péče na přechodnou dobu mezi formy náhradní rodinné péče. Následující kapitola se blíže soustřeďuje na pěstounskou péči na přechodnou dobu, její finanční zajištění a výhody, případně nevýhody. Další kapitola se zabývá pojmem adopce, vymezuje, kdo je žadatelem a jak zprostředkování adopce funguje. Poslední kapitola nese název “Ústavní péče“ a mimo vysvětlení pojmu je zde popsáno, jaké jsou její výhody a nevýhody. Teoretická část je rozdělena na celkem pět kapitol, které se dále dělí do podkapitol. Jednotlivé kapitoly jsou zařazeny tak, aby teoreticky popsaly to, co následně bude zkoumáno v praxi. Každé téma v teoretické části práce tak má své místo a zkrácením textu bychom se připravili o kontext v rámci celé práce.

Pro výzkum byly stanoveny dvě výzkumné otázky: “Jaký vliv měla pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče na následné osvojení dítěte?“ a “Jaké jsou výhody a nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče?“. Praktická část práce se zabývá formulací těchto otázek, metodami, které byly využity při zpracování dat a výzkumným souborem. Zmiňuje se zde i etika výzkumu a možná zkrácení při sběru dat. Zbytek kapitoly je věnován realizaci samotného výzkumu a analýzou dat.

V rámci metodiky byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu, pro získání dat byla zvolena metoda dotazování u konkrétní cílové populace, technika polostrukturovaného rozhovoru. Následně získané výsledky budou vyhodnocovány metodou vytváření trsů. Kapitola nazvaná “Diskuze“ shrnuje výsledky výzkumu, popisuje je, komentuje a porovnává s odbornou literaturou a výsledky výzkumů realizovaných v této oblasti. Odkazuje také na aktuální dění v této oblasti.

Závěr práce poté shrnuje výsledky a zvažuje, jakým způsobem mohou být využity v praxi.

1 Náhradní rodinná péče

V následující kapitole bude definován pojem náhradní rodinná péče, její formy a legislativní rámec. Kapitola je zařazena z důvodu zakotvení tématu a pro snazší orientaci v budoucím textu.

Náhradní rodinná péče je určitá forma péče o dítě, které nemůže být vychovávané biologickými rodiči, a proto je vychováváno náhradními rodiči v takovém prostředí, které se nejvíce podobá přirozené rodině.² *Náhradní rodinná péče má podle zákona o rodině i podle mezinárodních úmluv přednost před ústavní výchovou.*³ V dnešní době se náhradní rodinná péče již nevztahuje pouze na osiřelé děti, které nemají ani jednoho z rodičů z důvodu jejich smrti, ale ve většině případů řeší situaci dětí, které mají alespoň jednoho z rodičů. Ten však nechce, není schopen nebo se neumí o dítě postarat. Přednostně se vždy dítěti hledá náhradní rodinné zázemí nejprve mezi příbuznými či osobami, které jsou blízké dítěti nebo rodině. V případech, kdy toto není možné, dochází ke zprostředkování náhradní rodinné péče jinou formou. Do náhradní rodinné péče konkrétní fyzické osobě lze svěřit dítě jen na základě rozhodnutí soudu.⁴

1.1 Formy náhradní rodinné péče

Do forem náhradní rodinné péče řadíme svěřením dítěte do péče jiné osoby, opatrovnictví, adopci (osvojení), pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu a poručenství. Jednotlivé formy jsou detailněji popsány níže.

1.1.1 Svěření do péče jiné osoby

Svěření do péče jiné osoby má vždy přednost před péčí v ústavní výchově. Tato forma přichází v úvahu tehdy, kdy o dítě není schopen pečovat žádný rodič ani poručník. O svěření dítěte do péče jiné osoby vždy rozhoduje soud, stejně tak vymezí práva a povinnosti pečující osoby. Přednost je dána vždy příbuznému dítěti. Pokud není rozhodnuto soudem jinak, rodičům je zachována rodičovská odpovědnost a jsou i nadále zákonnými zástupci dítěte.

² Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, str. 31.

³ BUBLEOVÁ, Vendula, VÁVROVÁ, Alena, VRÁNOVÁ, Lucie, FRANTÍKOVÁ, Jana. *Základní informace o náhradní rodinné péči*, str. 37.

⁴ Srov. tamtéž. str.39 - 41.

Osoba, která se chce stát pečující osobou a mít dítě svěřené do osobní péče, musí splnit několik podmínek daných soudem. *Pečující osoba musí skýtat záruku řádné péče, musí mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do osobní péče.*⁵ Vždy má soudně přednost osoba dítěti příbuzná nebo blízká, pokud je to v souladu se zájmy dítěte. Pečující osobě soud určí povinnosti a práva. Jedná se o právo a povinnost o dítě pečovat a vykonávat přiměřené povinnosti při výchově a práva rodičů. Jednou z povinností je, že pečující osoba je oprávněna a musí rozhodovat o běžných záležitostech dítěte a spravovat a zastupovat jeho jmění. Mezi další povinnosti patří udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s rodiči a jeho blízkými a umožnit styk mezi dítětem a jeho biologickými rodiči. Toto může být stanoveno i jinak, pokud tak ustanoví soud. Soud stanoví výši výživného a biologickým rodičům i nadále trvá vyživovací povinnost vůči dítěti. Rozsah se určí podle možností a majetkových poměrů rodičů. Pokud však není možnost uložit vyživovací povinnost biologickým rodičům nebo příbuzným dítěte, nelze použít ustanovení o svěřením dítěte do péče jiné osoby a musel by se využít jiný institut z nabízených forem náhradní péče o dítě. Pečující osoba má možnost vymáhat výživné, které je stanovené biologickým rodičům dítěte. S tím souvisí i další logická povinnost, a to s výživným hospodařit tak, aby se naplnili potřeby a zájmy dítěte, nikoliv své vlastní. Soud má možnost v odůvodněných případech hospodaření upravit a uvést tak přesné částky, které budou určeny na spotřebu a na spoření pro dítě.⁶

1.1.2 Opatrovnictví

*Opatrovnictví je jeden z institutů, který je určen k ochraně práv a zájmů nezletilého.*⁷ Opatrovník je ustanoven soudem. Soud určí také rozsah práv a povinností tak, aby chránil veškerá práva a zájmy nezletilého dítěte. Z tohoto vyplývá, že opatrovník vykovává pouze některá práva a povinnosti, která by jinak náležela biologickým rodičům. Soud může ustanovit opatrovníka i pro případy, kdyby došlo ke střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte. Jedná se například o situace, kdy probíhá řízení o určení nebo popření otcovství, popřípadě dědické řízení. Za těchto okolností není možné, aby dítě zastupoval někdo z biologických rodičů a soud musí ustanovit dítěti opatrovníka, který bude zastupovat dítě v určitých soudních řízeních nebo právních úkonech. Pro tyto případy

⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

⁶ Srov. tamtéž.

⁷ Epravo [online]. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/opatrovnik-v-zakone-o-rodine-16871.html>

bývá zpravidla za opatrovníka určen orgán vykonávající sociálně – právní ochranu dětí. Kromě opatrovníka pro jednotlivé soudní řízení nebo právní úkon lze jmenovat také opatrovníka pro správu jmění. Pokud soud stanoví takového opatrovníka, je současně povinen ustanovit určitá usnesení a vymežit určitý rozsah jmění, které bude opatrovník spravovat a řádně s ním hospodařit. Soud také určí, jak má být s penězi nakládáno.⁸ *Opatrovník pro správu jmění postupuje při výkonu své funkce s péčí řádného hospodáře a nesmí podstupovat nepřiměřená rizika.*⁹

Dále může soud stanovit opatrovníka v případě, že na základě rozhodnutí soudu došlo u biologických rodičů k omezení rodičovské odpovědnosti. Ustanovení opatrovníka je také důležité pro řízení o osvojení dítěte. Opatrovník může dát souhlas k osvojení dítěte v určitých případech, kdy není nutný souhlas od biologických rodičů. Opatrovníkem se může stát i fyzická osoba, která také musí splňovat určité stanovené předpoklady. Musí být vždy způsobilá k právním úkonům a prokázat se jako schopna vykonávat opatrovníka. Fyzická osoba musí vždy vyjádřit svůj souhlas stát se opatrovníkem, což neplatí v případě orgánu vykonávající sociálně – právní ochranu dětí.

Opatrovníkem může být i orgán sociálně – právní ochrany dětí, nebo dále úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Oba orgány mají vždy povinnost institut opatrovníka přijmout. Rozdíl oproti fyzické osobě je ten, že fyzická osoba se může vždy rozhodnout a opatrovníkem se nestát.¹⁰

1.1.3 Adopce (Osvojení)

Osvojením dítěte vzniká mezi dítětem a osvojitelem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi, zároveň i vztah mezi ostatními členy adoptivní rodiny. Osvojiteli vznikají všechna práva a povinnosti vůči adoptivnímu dítěti. O osvojení rozhoduje soud. Osvojené dítě tak získává příjmení nových rodičů osvojitelů. Vztahy k původní biologické rodině zanikají. Osvojení není možné mezi osobami příbuznými v přímé linii nebo sourozenci.¹¹ Samotnému tématu adopce se budou podrobněji věnovat následující kapitoly.

⁸ Srov. *Epravo* [online]. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/opatrovnik-v-zakone-o-rodine-16871.html>

⁹ § 949 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁰ Srov. *Epravo* [online]. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/opatrovnik-v-zakone-o-rodine-16871.html>

¹¹ Srov. MATEJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, str. 33.

1.1.4 Pěstounská péče

Pěstounská péče je zvláštní forma, která je státem řízená a kontrolovaná náhradní rodinná výchova. Zajišťuje dostatečné zabezpečení dítěte. O pěstounské péči rozhoduje soud. Dítě je umístěno do péče jedince nebo manželů. Pěstounská péče může být také soudem zrušena a stejně tak může soud rozhodnout o jejím trvání. Pokud se tak nestane, dítě setrvává v pěstounské péči až do dosažení jeho zletilosti.¹² Téma pěstounství bude konkrétněji rozebráno v následujících kapitolách.

1.1.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je krátkodobá náhradní rodinná péče.¹³ Soud podá návrh orgánu sociálně – právní ochrany dětí a ten pak může svěřit dítě pěstounům, kteří jsou zaevidováni do evidence vhodných osob pro pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tato krátkodobá péče je vhodná pro děti, které potřebují okamžitou péči. Nacházejí se například v situacích, kdy jsou odebrány z rodiny kvůli týrání a zanedbání péče a biologičtí rodiče se nejsou schopni o ně řádně postarat.¹⁴ Blíže bude tento institut popsán v dalších kapitolách.

1.1.6 Poručenství

Poručníka dítěti vždy stanoví soud. Stane se tak, pokud ani jeden z biologických rodičů nemůže vykonávat rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Jedná se například o situace, kdy biologičtí rodiče dítěte zemřeli, nebo jim byla omezena rodičovská odpovědnost či jí byli zbaveni. Poručník může být dítěti určen také v případě, že má nezletilé rodiče. Poručník nemá k dítěti žádné vyživovací povinnosti, ale má všechna práva a povinnosti jako biologický rodič. Dítě může být svěřeno přímo do péče poručníka. Péče poručníka má v těchto případech stejné parametry jako pěstounská péče. Poručník má nárok na dávky pěstounské péče a odbornou pomoc. Poručník však nemusí vždy o dítě osobně pečovat a jen vykonává funkci zákonného zástupce. V tomto případě není poručníkem fyzická osoba. Soud ustanoví poručníkem orgán sociálně – právní ochrany dětí. Do péče poručníka se mohou svěřovat i děti, které z nějakého důvodu nemohou být adoptovány. Například se pro ně nenajde vhodný osvojitel, nebo už jsou staršího věku či

¹² Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, str. 35.

¹³ Srov. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. [cit. 2020-09-15]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece-na-prechodnou-dobu>

¹⁴ Srov. KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*, str. 170.

mají nějaký hendikep. Osvojitelé většinou projevují zájem přijmout dítě, které je mladší a zdravé. Biologičtí rodiče mají možnost si vybrat a stanovit vlastního poručníka dítěti, kterého mohou uvést v poslední vůli či nechat zanést ve veřejné listině. Dále se pak může poručníkem stát osoba blízká dítěti, například někdo z rodiny. Pokud není ani taková možnost, soud stanoví poručníkem jinou fyzickou osobu. Poručník je pod dohledem soudu a musí řádně vykonávat svou funkci. Soudu podává pravidelné zprávy v ročních intervalech. Každé rozhodnutí poručníka musí být schváleno soudem. Pokud o dítě pečuje osobně, platí zde stejně jako u pěstounské péče, že je vedený na krajském úřadě v evidenci a uzavírá dohodu o výkonu pěstounské péče. Poručenství zaniká, pokud alespoň jeden z biologických rodičů získá zpět svou rodičovskou odpovědnost, popřípadě má možnost ji znovu vykonávat. Zaniká také v případě, pokud dítě nabude svéprávnosti nebo je osvojeno. Jako další možnost může poručenství zaniknout odvoláním, smrtí nebo zproštěním funkce poručníka. Funkce poručníka se odvolává většinou v případě, že poručník se stane nezpůsobilým pro výkon nebo porušuje svoje povinnosti.¹⁵

1.2 Legislativní rámec náhradní rodinné péče

Pro ucelení tohoto tématu je třeba uvést ministerstva působící v systému náhradní rodinné péče, které se zabývají otázkou péče o ohrožené děti. Ministerstva jsou založena na základě zákona č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných úředních orgánů státní správy České socialistické republiky.¹⁶ Jedná se konkrétně o Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Do procesu sociálně – právní ochrany dětí vstupuje také Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo vnitra.¹⁷

Následují právní normy, které upravují práva dítěte. Ta jsou chráněna mezinárodními úmluvami a právními předpisy ČR. Základním právním předpisem je Ústava ČR, která zahrnuje ochranu základních práv a svobod soudní mocí. V listině základních práv a svobod jsou práva deklarována a jsou součástí ústavního pořádku. Článek 32 Listiny základních práv a svobod se zaměřuje na rodinu a děti, dále pak zaručuje právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. Další významný dokument, který se zabývá právy dítěte, je Úmluva o právech dítěte. V ČR ji máme od 1. ledna 1993 a nachází se ve sbírce zákonů

¹⁵ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, str. 7 - 9.

¹⁶ Zákon č. 2/1969 Sb., české národní rady o zřízení ministerstev a jiných úředních orgánů státní správy České socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ Srov. ŠTIKOVÁ, G., ŠENKOVÁ, D., BELICOVÁ, M. *Fenomén dítěte v systému aneb teorie a praxe náhradní rodinné výchovy*, str. 60.

pod č. 104/1991 Sb. Podle této úmluvy má dítě právo žít s oběma rodiči a udržovat s nimi blízké kontakty, pokud to však není v rozporu s jeho zájmy. Dítě může být i odděleno od rodičů, proti jejich vůli, ale o tom může rozhodnout jen soud. Dítě, které dočasně nebo trvale nemůže vyrůstat ve svém rodinném prostředí, nebo v něm nemůže zůstat z důvodu ohrožení jeho zájmů, má vždy právo na pomoc a ochranu, kterou mu poskytuje stát. Takovému dítěti se snaží vždy zabezpečit náhradní péči. Vždy je brán ohled na jeho náboženský, etnický, kulturní a jazykový původ. V dnešní době je náhradní rodinná výchova upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem, a dále pak zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí. Je třeba se zaměřit i na normy, které upravují nebo se dotýkají institutu náhradní rodinné péče. Základem je jistě Listina základních práv a svobod, zákona č. 2/1993 Sb.¹⁸ V tomto ústavním zákoně je stanoveno: *Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*¹⁹ Dalšími zákony a vyhláškami jsou zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, vyhláška č. 458/2006 Sb., kterou jsou upravovány podrobnosti organizace výchovně vzdělávací péče ve střediskách výchovné péče. K výčtu právních předpisů upravujících náhradní rodinnou péči je nutno přidat i zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, vyhlášku č. 438/2006 Sb., kterou jsou upravovány podrobnosti k výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. V této kapitole je uveden jen základní výčet zákonů a vyhlášek, které se přímo dotýkají náhradní rodinné péče a výchovy.²⁰

¹⁸ Srov. ŠTIKOVÁ, G., ŠENKOVÁ, D., BELICOVÁ, M. *Fenomén dítěte v systému aneb teorie a praxe náhradní rodinné výchovy*, str. 61 - 63.

¹⁹ Čl. 32 odst. 4 zákona č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ Srov. ŠTIKOVÁ, G., ŠENKOVÁ, D., BELICOVÁ, M. *Fenomén dítěte v systému aneb teorie a praxe náhradní rodinné výchovy*, str. 63 - 64.

2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

V následující kapitole lze nalézt základní informace o pojmu pěstounská péče na přechodnou dobu, jejím finančním zajištění a jsou zde shrnuty výhody a nevýhody. Kapitola je uvedena v kontextu budoucího výzkumu, kde z těchto informací bylo vycházeno.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je nejmladší z forem náhradní rodinné péče. Byla zavedena novelou zákona dne 1. června 2006. S přijetím novely zákona o sociálně - právní ochraně dětí se jí dostalo v praxi pozornosti. Je určena pro děti, které jsou ohroženy a potřebují okamžitou pomoc. Pěstouni na přechodnou dobu jim jsou schopni nahradit rodinné prostředí a dítě u nich přebývá až do doby, než se pro něj najde vhodné řešení. Jedná se o možnost, kdy dítě nemusí být umístěné do ústavních zařízení. Pěstouni jsou důkladně vyškoleni a prošli si různými přípravami. Po celou dobu výkonu funkce jsou doprovázeni organizacemi, které se pěstounskou péčí a pěstounskou péčí na přechodnou dobu zabývají a poskytují pěstounům příslušnou podporu.²¹

Pokud nastane potřeba dítě svěřit do pěstounské péče na přechodnou dobu, rozhoduje o tom vždy soud, podle návrhu orgánu sociálně – právní ochrany dětí. Dítě je svěřené do péče osobě, která je evidovaná v evidenci příslušného kraje. Soud pak dále určí dobu pěstounské péče na přechodnou dobu, v závislosti na důvodech, které vedly soud k tomuto rozhodnutí. K těmto důvodům patří například okolnosti, kdy se biologický rodič dítěte není schopen o něj řádně postarat a vychovávat ho. Dítě může být umístěno do péče manželů, kteří vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu, nebo i jednotlivci se souhlasem druhého manžela. Tohoto souhlasu není potřeba, pokud se zde nachází nějaká nepřekonatelná překážka. Soud je vždy povinen každého čtvrt roku udělat přezkoumání, zda je potřeba, aby bylo dítě stále v přechodné pěstounské péči.²² Vždy, když je dítě umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu a situace to umožní, je potřeba se snažit udržovat, rozvíjet a zlepšovat vztahy dítěte a jeho biologických rodičů. Pěstouni na přechodnou dobu se však musí snažit k tomuto přispět. Je potřeba, aby se sami pokusili pracovat s dítětem v rámci asistovaných kontaktů a usilovali o posílení vztahu mezi dítětem a jeho biologickými rodiči a pomohli zlepšovat výchovné schopnosti biologických rodičů. V podstatě se musí přičinit k tomu, aby se dítě co nejdříve dostalo

²¹ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, str. 9 – 10.

²² Srov. VAŠTATKOVÁ, Jana, VYHNÁLKOVÁ, Pavla, (ed.). *Rodina a náhradní rodinná péče*, str.25.

do původní rodiny, je-li to možné.²³ Dítě může být umístěno v pěstounské péči na přechodnou dobu nejdéle na jeden rok. Následně je pak svěřeno opět biologickým rodičům, nebo k příbuzným. Tato možnost nastává, pokud rodiče potřebují jen krátký čas na to, aby se dali dohromady a dítě dostali zpět do své péče. Pokud se jedná o osobu blízkou, tak za tu se považují například prarodiče dítěte, kteří nechtějí, aby vyrůstalo v náhradní rodinné péči a jsou schopni i ochotni se o něj řádně starat. Pokud toto není možné, dítěti se najde jiná vhodná náhradní rodina.²⁴ Neplatí to však, pokud jsou do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřeni sourozenci dítěte, které je svěřené stejnému pěstounovi. Doba se tak prodlouží prvnímu dítěti, ale jen na tak dlouhou dobu, jako je roční doba u posledního dítěte, které je pěstounovi svěřeno. Existuje evidence pěstounů, kde jsou vedeni jako osoby, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Díky této evidenci jsou osoby v ní připraveny na to, aby byly schopny přijmout dítě, jehož potřeby to vyžadují, a to neprodleně. Osobám, které vykonávají pěstounskou péči na přechodnou dobu, náleží každý měsíc odměna pěstouna.²⁵

2.1 Vymezení pojmu pěstounská péče

Pěstounská péče je další forma náhradní rodinné péče. Je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, konkrétně v § 958–970 a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, v § 47. Tato forma je určena pro děti, o které se nemohou starat biologičtí rodiče ani poručník. Biologičtí rodiče však mohou po čase požadovat dítě zpět do své osobní péče, pokud tomu soud vyhoví.²⁶ O pěstounské péči vždy rozhoduje soud. Péče se stanovuje na dobu takovou, po kterou okolnosti brání biologickým rodičům pečovat o dítě. Děti mohou být umístěny v pěstounské péči i několik let až do jejich zletilosti. Dosažením zletilosti dítěte pěstounská péče končí. Pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči, jsou povinni udržovat vztahy a poskytnout styk mezi dítětem a jeho biologickými rodiči či dalšími příbuznými. Soud však může v odůvodněných případech

²³ Srov. GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, str. 62.

²⁴ Srov. Kurzycz [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.kurzycz.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

²⁵ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, str. 9 – 11.

²⁶ Srov. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

stanovit jinak. Stejně jako pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu, může soud jako jediný rozhodnout o jejím zrušení. Většinou se tak děje v případě nějakých vážných důvodů. Pokud by sám pěstoun požádal o zrušení pěstounské péče, soud tak musí vždy učinit.²⁷

2.1.1 Pěstoun

Pěstounem se může stát ten, kdo má trvalé bydliště na území České republiky. Musí zaručit správnou výchovu dítěte a souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče. Dítě je možné svěřit i do péče příbuzných, což je vždy přednostní volba. Nejčastějším způsobem pěstounské péče je svěřením dítěte do pěstounské péče společným pěstounům, kteří jsou v manželství. Je také možné svěřit dítě pouze jednomu z manželů, ale jen se souhlasem druhého manžela. Jako poslední možnost se nabízí svěřením dítěte do pěstounské péče jednotlivci, který žije sám bez partnera.²⁸ Pěstoun má soudem daná práva a povinnosti, která musí vykonávat ve prospěch dítěte. Má povinnost o dítě správně a dobře pečovat a vychovávat ho. Zastupuje dítě v běžných záležitostech a rozhoduje o nich, například spravuje jeho jmění, informuje biologické rodiče o podstatných záležitostech dítěte. Pěstoun se také musí vždy snažit udržovat vztah a styk mezi dítětem a jeho rodiči i dalšími příbuznými dítěte. Pokud to vyžadují okolnosti, soud může stanovit i další práva a povinnosti pěstouna. Co ale povinností pěstouna není, je vyživovací povinnost vůči dítěti.²⁹

2.1.2 Zprostředkování pěstounské péče

Proces, který vede ke zprostředkování pěstounské péče, má několik fází. Za prvé je to vyhledávání dětí, které potřebují zajistit náhradní rodinnou péči formou pěstounské péče v rodinném prostředí. Dalším bodem v procesu následuje vyhledání vhodné fyzické osoby, která by se mohla stát pěstounem. Následně sem řadíme fázi označovanou jako odbornou přípravu, která má být nápomocna budoucím pěstounům k přijetí nového dítěte do rodiny. Posledním bodem zařazeným do procesu zprostředkování je výběr osoby, která splňuje podmínky, aby se stala pěstounem nového dítěte. Takové osobě je následně

²⁷ Srov. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. [cit. 2020-09-15]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

²⁸ Srov. tamtéž.

²⁹ Srov. tamtéž.

pěstounská péče zprostředkována. V rámci tohoto procesu se musí zajistit i osobní seznámení mezi pěstounem a dítětem.³⁰

Zprostředkování pěstounské péče má několik fází. První z nich je podání žádosti o zprostředkování pěstounské péče, která se zapisuje do evidence žadatelů u obecního úřadu v místě trvalého bydliště. Žádost může podat každá fyzická osoba, která je občanem České republiky. Dále mohou podat žádost cizinci, kteří mají v České republice trvalý pobyt nebo pobyt určený zvláštním předpisem.³¹

Ve správním řízení posuzuje žadatele nejdříve obecní úřad, který má rozšířenou působnost v místě trvalého pobytu žadatele. Začíná provedením sociálního šetření v rodině.³² Dále je založena a připravena dokumentace o žadateli, kterou obecní úřad obce vede od začátku zařazení osoby do evidence zájemců o zprostředkování náhradní rodinné péče. Dokumentace obsahuje osobní údaje žadatele, doklad o státním občanství, opis z evidence Rejstříku trestů, dokumentaci o zdravotním stavu žadatele a údaje o ekonomických a sociálních poměrech. V dokumentaci je k nalezení písemný souhlas, kterým žadatel souhlasí s tím, že orgán sociálně – právní ochrany dětí je oprávněn zjišťovat údaje o způsobu života žadatele a zjišťovat i změnu u žadatele, která by nebyla uvedena v dokumentaci. Dalším písemným souhlasem žadatel souhlasí s účastí na přípravu pro přijetí dítěte do rodiny. Pokud obecní úřad shromáždí veškerou potřebnou dokumentaci, její kopii zasílá na krajský úřad.³³

Jako další posuzuje žadatele o zprostředkování pěstounské péče krajský úřad. Krajský úřad se snaží pro děti, které vede ve své evidenci, najít vhodné náhradní rodiny z evidence žadatelů, kterou si úřad také vede. Stejně jako se snaží najít vhodnou náhradní rodinu dítěti, tak i rozhoduje, zda žadatele zařadí nebo nezařadí do evidence žadatelů. Krajský úřad také musí u žadatelů zajistit odborné posouzení, zda mohou být zařazeni do evidence a jsou vhodnými kandidáty stát se pěstouny. Do tohoto odborného posouzení se zahrnuje celkové posouzení žadatele, zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, vyjádření biologických dětí žadatele k přijetí dítěte, pokud jsou vzhledem ke svému věku schopny se vyjádřit. Dále je důležité zjistit žadatelovu bezúhonnost, stejně tak i jeho druha, dětí a všech osob, které žijí v jedné domácnosti. Odborné posuzování se provádí

³⁰ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, str. 24.

³¹ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, str. 24 - 25.

³² Srov. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z:

<https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

³³ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna, *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. str. 25 – 26.

až před zařazením dětí a žadatelů do evidence. Za odborné posouzení se považuje posouzení zdravotního (duševní, smyslové a tělesné zdraví) a psychického stavu (osobnost žadatele, jaké má předpoklady k tomu vychovávat dítě, jeho motivace, kvalita a stabilita vztahů v jeho rodinném prostředí). Na základě tohoto odborného posouzení vydá krajský úřad rozhodnutí, zda je žadatel zařazen nebo nezařazen do evidence žadatelů. Pokud se krajský úřad rozhodne podle některých závažných důvodů žadatele nezařadit do evidence, žadatel má vždy možnost se odvolat.³⁴

Po této fázi následuje výběr pěstounské rodiny. Odborní pracovníci z krajského úřadu vždy vybírají dítěti konkrétní a nejvhodnější rodinu, která je zařazená do evidence žadatelů. Může se hledat i v evidenci, kterou vedou jiné krajské úřady. Vždy si k jednání přizve i jiné odborníky z praxe. *Zprostředkování náhradní rodinné péče se řídí základním pravidlem: Vždy je dítěti vybírána taková rodina, která je připravena přijmout dítě právě takové, jaké je.*³⁵ I ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky může krajskému úřadu podávat podněty ke zprostředkování pěstounské péče.³⁶

Pokud je žadatel vybrán jako nejvhodnější pro nějaké dítě, krajský úřad ho seznámí se všemi informacemi a začíná fáze navazování kontaktu s dítětem. Žadatel má možnost se osobně seznámit s dítětem a osoba, u které se dítě momentálně nachází, to musí vždy žadateli umožnit. Žadatel dále musí nejdéle do 30 dnů od doručení písemného oznámení o vhodnosti pěstouna od krajského úřadu podat žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích pěstounů. Při příchodu dítěte do nové rodiny je vždy potřeba tuto novou fázi života dítěti co nejvíce usnadnit. Žadateli je dostatečně dopředu poskytnuta dokumentace o dítěti, aby byl schopný se důkladně připravit na příchod dítěte.³⁷

Každá z náhradních rodin poté řeší různé specifické situace, které jim vzniknou s novým dítětem, které mají buď v adopci či pěstounské péči. V dnešní době již existuje mnoho organizací, které se zabývají náhradní rodinnou péčí. V těchto organizacích jsou odborníci, kteří jsou vždy ochotni pomoci každé rodině, která se stala rodinou náhradní. A mohou také dopomoci k řešení právě těch specifických situací, které se mohou v rodině objevit. Některé z organizací jsou pověřeny k výkonu sociálně – právní ochrany dětí. Organizace, které poskytují služby pro náhradní rodiny, jim zajišťují i různé vzdělávací kurzy, popřípadě poskytují poradenství a pomoc při kontaktu dítěte s biologickou

³⁴ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna, *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. str. 26 - 29.

³⁵ BUBLEOVÁ, Věduna, *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. str. 29.

³⁶ Srov. tamtéž str. 29 - 30.

³⁷ Srov. tamtéž. str. 30.

rodinou. Dále nabízí i různé psychologické poradenství a terapie. V neposlední řadě také pomáhají s hlídáním dětí a pořádají pro ně speciální respitní pobyty. Díky všem těmto službám, které organizace rodinám poskytují, se tak mohou pěstouni dále vzdělávat a je jim poskytována pomoc po celou dobu jejich fungování v náhradní rodinné péči.³⁸

2.2 Finanční zajištění

Finančním zajištěním jsou myšleny dávky pěstounské péče. Tyto dávky jsou určeny k tomu, aby pomohly dětem, které jsou v pěstounské péči, zajistit a pokrýt všechny náklady a potřeby.³⁹ Dávky jsou vypláceny pravidelně každý měsíc. Na příspěvek má nárok každé dítě v pěstounské péči. Tyto dávky jsou dítěti vypláceny až do jeho zletilosti, případně do doby ukončení studia. Maximální doba vyplácení je stanovena do 26 let věku dítěte.⁴⁰ Většina dávek se vyznačuje svou pravidelností a vyplácí se každý měsíc až do konce pěstounské péče. Nicméně existují i dávky, které se vyplácí jednorázově. Mezi tyto dávky patří příspěvek při převzetí do péče, při ukončení péče nebo příspěvek na zakoupení motorového vozidla.⁴¹ Další podrobnosti týkající se dávek stanoví Instrukce náměstkyně MPSV pro řízení sekce sociální a rodinné politiky č. 1/2016.⁴² V podkapitolách níže bude stručně nastíněno, jaké konkrétní dávky pěstounské péče existují.

2.2.1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Tento příspěvek je určen pro nezaopatřené děti, které jsou svěřené do péče pěstouna. Tento příspěvek se vyplácí každý měsíc podle daných tabulek, konkrétněji podle věku dítěte. Nárok na příspěvek má dítě od 0 do 18 let, v případě studia do 26 let. Příspěvek se vyplácí pečující osobě.⁴³ Existují čtyři stupně rozdělení. Nejnižší částka je 4 950 Kč, nejvyšší 7 260 Kč. Přesné částky dle věku lze najít v tabulce 1 uvedené v příloze.⁴⁴ V případě zdravotního postižení dítěte či jeho závislosti na pomoci jiné fyzické osoby se

³⁸ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, str. 30 - 31.

³⁹ Srov. *Kurzycz* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z:

<https://www.kurzycz.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

⁴⁰ Srov. *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z:

<https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

⁴¹ Srov. *Kurzycz* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z:

<https://www.kurzycz.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

⁴² Srov. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2021-02-26]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Instrukce_namestkyne_davky_PP.pdf/a3c31909-4b89-e980-83b0-74251a2d515e

⁴³ Srov. *tamtéž*.

⁴⁴ § 47f odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

částka vyplácí podle upravených tabulek.⁴⁵ Přesné částky dle míry závislosti lze nalézt v tabulce 2.

2.2.2 Odměna pěstouna

Jako další dávku zákon vymezuje odměnu pěstouna. Jedná se taktéž o pravidelnou měsíční dávku, která je určena osobě, která o dítě svědomitě pečuje. Je vyplácena podle daných tabulek, které určují částku vzhledem k počtu dětí.⁴⁶ Nejnižší částka je 12 000 Kč, nejvyšší 30 000 Kč. Podrobné rozdělení je uvedeno v tabulce 3 v příloze.⁴⁷

2.2.3 Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek podporuje osobu pečující, které se vyplácí při převzetí dítěte a je pouze jednorázový. Příspěvek slouží na pokrytí počátečních výdajů, které jsou pro dítě důležité. Vyplácí se dle tabulek, které určují výši podle věku dítěte.⁴⁸ Částky jsou vypláceny ve výši 8 000 až 10 000 Kč. Přesné rozdělení ukazuje tabulka 4 v příloze.⁴⁹

2.2.4 Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Tento příspěvek je koncipován také jako jednorázový a jako u všech ostatních se poskytuje osobě pečující. Jediná rozlišující věc je, že příspěvek náleží pouze tomu pěstounovi, který má v péči tři a více dětí.⁵⁰ Výše příspěvku činí 70 % pořizovací ceny vozidla nebo prokázaných výdajů použitých na opravy. Nejvýše se však jedná o 100 000 Kč. Za posledních 10 kalendářních let před dnem podání žádosti však nesmí součet příspěvků přesáhnout 200 000 Kč. Kvůli různým druhům zneužití je však právně ošetřeno, za jakých podmínek a jak dlouho musí být vozidlo používáno. Pokud jsou porušeny, vrací se poměrná část příspěvku.⁵¹

⁴⁵ Srov. § 47f odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, viz. Příloha č.1.

⁴⁶ Srov. *Kurzycz* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

⁴⁷ § 47j odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ Srov. *Kurzycz* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

⁴⁹ § 47l odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰ Srov. *Kurzycz* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

⁵¹ § 47m odst. 2,3,4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

2.2.5 Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Příspěvek při ukončení pěstounské péče je určen k čerpání pouze pro mladé lidi, kteří byli v pěstounské péči. Tu opouští osoba po 18 roku věku, tedy dovršením zletilosti, popřípadě dokončením studií. Nárok na příspěvek osobě náleží pouze jednou.⁵² Poskytnutá částka je 25 000 Kč.⁵³

2.3 Výhody a nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu

Tato kapitola seznamuje s výhodami a nevýhodami pěstounské péče na přechodnou dobu. Pěstounskou péčí na přechodnou dobu se zabývá orgán sociálně – právní ochrany dětí. Jedna z důležitých výhod je, že pěstounská péče slouží k tomu, aby dítě, které potřebuje okamžitou pomoc, nemuselo být primárně umístěno do ústavu. Po dobu, kterou dítě tráví u přechodných pěstounů, mají úředníci obce prostor najít pro dítě stabilní a trvalé řešení péče. Touto péčí může být například adopce, pěstounská péče či svěření dítěte příbuzným.⁵⁴ Za nejlepší formu je považována situace, když se dítě dostane do péče osoby blízké. Další přijatelnou variantou je, pokud se dítě přesune z přechodné pěstounské péče do adopce, kdy rodiče získávají všechna práva a povinnosti jako biologičtí rodiče dítěte.⁵⁵ Další nespornou výhodou pěstounské péče na přechodnou dobu je doprovázení od organizací, se kterými má pěstoun uzavřenou dohodu. Doprovázení může v mnohém pěstounům pomoci. Ať už je to při okamžitém předání dítěte do přechodné pěstounské péče, případně při pravidelných kontaktech se sociálním pracovníkem. Při těchto kontaktech zde mohou zajistit i odbornou pomoc pěstounovi, například pomoc psychologickou. Organizace může pomáhat i s asistovanými kontakty. Asistované kontakty mohou probíhat s budoucími osvojiteli či dlouhodobými pěstouny. Ti mají možnost se s dítětem seznámit ještě dříve, než jim je dítě z přechodné pěstounské péče svěřeno. Patří sem i asistované kontakty s biologickými rodiči či blízkými osobami dítěte. Další výhodou představuje peněžitá pomoc. Pěstounská péče na přechodnou dobu je brána jako profese. Jelikož se do přechodné péče často dostávají velmi malé děti, je potřeba, aby s nimi přechodný pěstoun trávil 24 hodin denně. Dostává proto odměnu pěstouna pro osoby v evidenci, která činí přibližně 20 000 Kč měsíčně. To platí i v případě, že

⁵² Srov. *Kurzycz* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

⁵³ § 47h odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ Srov. KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*, str.170.

⁵⁵ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, Rádcí pro rodiče a vychovatele*, str. 22.

momentálně nepečují o žádné dítě. Dále pak mohou pobírat peněžitou pomoc v mateřství, a to až 22 týdnů, popřípadě 31 týdnů, pokud do péče přijmou dvě a více dětí.⁵⁶ Mezi nevýhody řadíme přilnutí dítěte k přechodným pěstounům. Toto riziko se nemusí projevit u všech dětí v této péči. Nejčastěji se však projeví u dětí, které jsou v předškolním nebo školním věku. Pokud se dítě v náhradní rodině zdrží déle než jen na pár týdnů či měsíců, riziko přilnutí je mnohem větší. Problém nastává, když dítě odchází do jiné dlouhodobé náhradní rodinné péče. K tomu se pak přidává další problém, který může dítě v přechodné pěstounské péči pociťovat. A to je, jak se bude cítit v rodině, zda je opravdu přechodná péče pro něj to nejlepší. Dítě je v rodině pouze na určitou dobu a může velmi pociťovat přesuny mezi náhradními rodinami. Neporozumí tomu, že ostatní děti v náhradní rodině zůstanou. Z toho může mít pak do budoucna velká traumata. Další z nevýhod je přetrhání citových vazeb. Dítě si může najít kamarády, nebo si udělat citový vztah k biologickým dětem přechodných pěstounů. Tento vztah se však po odchodu dítěte zpřetrhá.⁵⁷ Mezi výčet nevýhod jistě patří i situace, kdy se pro dítě nedaří najít vhodné umístění. Pak pro pěstouny nastává velmi těžká situace, kdy o dítě pečují celý rok. Přitom tento institut by měl primárně sloužit jako krátkodobé řešení. Po roce se pak dítě vrací buď ke své rodině, nebo je svěřeno do péče jiné formy náhradní rodinné péče. Taková situace je pro pěstouny citově vypjatá a psychicky náročná.⁵⁸

⁵⁶ Srov. *Kurzycz* [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

⁵⁷ Srov. KONEČNÁ, Hana, SUDOVA, Markéta. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*, str. 41 - 65.

⁵⁸ Srov. *tamtéž*. str. 65.

3 Adopce

Tato kapitola shrnuje nejdůležitější informace týkající se adopce, vymezuje pojem, je zde vyjmenováno, kdo se může stát osvojitelem a zabývá se samotným zprostředkováním adopce. Vedle pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu má v této práci nezastupitelné místo.

3.1 Vymezení pojmu adopce

Adopci řadíme mezi formy náhradní rodinné péče. Pokud hovoříme o adopci či osvojení, používáme dva pojmy znamenající totéž. V právních předpisech ČR se setkáváme pouze s pojmem osvojení, ale většina laiků zná spíše pojem adopce. Adopce je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který je účinný od 1. 1. 2014. Tato forma je určena pro děti, které nemohou vyrůstat ve své biologické rodině. Dítě má ale vždy právo na to, aby mu byla zajištěna náhradní výchova. A náhradní rodinná péče má přednost před tou ústavní. Toto je zapsané i v občanském zákoníku a v národních smlouvách, kterými je ČR vázána.⁵⁹ Osvojením vzniká vztah mezi osvojitelem a osvojencem, stejně tak, jako mezi biologickými rodiči a dětmi. Takový vztah vzniká i mezi příbuznými osvojitele a osvojeným dítětem. Všechna práva a povinnosti přecházejí z biologických rodičů na adoptivní rodiče dítěte, ti mají tak stejnou rodičovskou odpovědnost jako při výchově vlastních dětí.⁶⁰ Osvojení je považováno za nejdokonalejší formu. Řada osvojitelů si vezme do péče jiné dítě, někdy i více dětí s vizí doplnit svoji rodinu, která je podle jejich názoru bez dětí neúplná. Bohužel mnoho z nich má až moc velké nároky na to, jaké dítě by si přáli. Většina z nich tak nemusí být dostatečně uspokojena a jejich čekání na nové dítě, které by splňovalo jejich požadavky, může trvat i několik let.⁶¹ Mnohdy lidé požadují úplně zdravé dítě. Bohužel většina dětí, které jsou volné pro nové adoptivní rodiče, se potýkají s nějakým fyzickým, mentálním nebo psychickým postižením. Mají různé deprivace, které si nesou od rodičů. A to i přesto, že dítě nemusí své rodiče vůbec znát. Například, pokud jsou hned po porodu předány do jiné náhradní péče nebo výchovy. Do budoucna se u nich mohou problémy rozvinout. Často se tak stane, pokud dítě porodí žena, která je závislá na drogách, alkoholu nebo má sama nějaké fyzické, mentální či psychické postižení. Adopce dle našeho právního řádu může být zrušitelná i nezrušitelná.

⁵⁹ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení/adopci*, str. 6.

⁶⁰ Srov. BUBLEOVÁ Věduna a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*, str. 43.

⁶¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, str.33.

Adopce zrušitelná představuje péči, kdy práva a povinnosti biologických rodičů přecházejí na osvojitele. Toto osvojení je, jak už samotný název napovídá, zrušitelné.⁶² Ve zrušitelné adopci lze osvojit dítě bez ohledu na věk. Lze ji zrušit, ale jen výjimečně z vážných důvodů, může o to zažádat jak osvojitel, tak i zletilý osvojenec. Nicméně pokud je adopce zrušena, vznikají znovu mezi osvojencem a jeho biologickou rodinou všechna práva a povinnosti a opět dostane své příjmení, které měl před adopcí.⁶³ U nezrušitelné adopce lze osvojit dítě pouze starší 1 roku. Rozdíl je v tom, že osvojitel je zapsán do rodného listu dítěte. Takto si osvojit dítě lze pouze za předpokladu, že osvojení bude plnit jakési společenské poslání. I o tomto osvojení rozhoduje soud.⁶⁴

3.2 Žadatelé o adopci

Aby mohl osvojitel adoptovat dítě, musí splňovat základní předpoklady. Například správně a dobře pečovat o svěřené dítě, zabezpečit mu řádnou výchovu, poskytnout dítěti nové rodinné prostředí, které vede k prospěchu osvojenec. Nezbytnou podmínkou související se vznikem adopce je také souhlas osvojitele a nutnost projít si všemi přípravami pro to, aby se mohl osvojitelem stát. Tyto podmínky zkoumá soud při celém řízení. Dále je pozornost věnována věku dítěte, osvojit si lze pouze nezletilé dítě. Vždy musí existovat také přiměřený věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojeným dítětem. Zároveň musí mít osvojitel takový zdravotní stav, který by nebyl překážkou v pečování o adoptované dítě. Osvojitel musí mít plnou způsobilost k právním úkonům a musí o dítě pečovat tak, aby to bylo prospěšné jak pro dítě, tak pro společnost.⁶⁵ Osvojitelem se může stát pouze fyzická osoba zletilá a svéprávná. Každý jedinec, který žádá o adopci, je individuální ve svých duševních a fyzických předpokladech. V tomto ohledu jsou posuzováni potencionální osvojitelé, zda jsou schopni se o dítě řádně postarat a zajistit jeho výchovu a správný vývoj. Osvojení není možné mezi osobami, které jsou v přímé příbuzenské linii. Osvojit dítě mohou manželé, ale pokud by chtěl osvojit jen jeden z nich, vždy je k tomu potřeba souhlas i druhého manžela. Dále si může osvojit dítě i jednotlivec, který žije sám nebo ve vztahu, kdy není uzavřeno manželství. Překážkou není, pokud má i své vlastní děti nebo dítě v jiné formě náhradní rodinné péče.⁶⁶

⁶² MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, str. 33.

⁶³ Srov. BUBLEOVÁ Věduna a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*, str. 47.

⁶⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, str.33.

⁶⁵ Srov. VAŠTATKOVÁ, Jana, VYHNÁLKOVÁ, Pavla, (ed.). *Rodina a náhradní rodinná péče*, str.16 - 17.

⁶⁶Srov. tamtéž, str. 17 - 18.

3.3 Zprostředkování adopce

Pokud je budoucí osvojitel vyhodnocen jako vhodný a jsou splněny všechny požadavky, podává se žádost o zprostředkování adopce. Tento proces trvá přibližně stejně dlouho jako zprostředkování pěstounské péče. V celém procesu hledání vhodného osvojitele se hledá řešení nejvýhodnější pro dítě, jeho výchovu a péči o něj. Celý proces je poměrně složitý, proto jsou zde zjednodušeně vypsány jednotlivé fáze. Nejdříve se na obecním úřadě s rozšířenou působností (tam, kde má žadatel trvalý pobyt) podá žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení.⁶⁷ Poté obecní úřad obce provádí šetření v rodině a shromažďuje všechny potřebné dokumenty a podklady pro zprostředkování. Založí dokumentaci, kterou dále zašle i s dokumentací o dítěti na krajský úřad. V dokumentaci žadatele se musí nacházet osobní údaje žadatele, státní občanství, bydliště, výpis z evidence Rejstříku trestů, zpráva o zdravotním stavu a v neposlední řadě sociální a majetkové poměry žadatele.⁶⁸ Následně probíhá posuzování žadatele krajským úřadem. Posuzuje osobnost žadatele a jeho psychický stav, zdravotní stav, poměry v rodině a předpoklady pro výchovu dítěte. Dále se hodnotí též bezúhonnost žadatele a jeho motivace k adopci. Žadatel následně absolvuje přípravné kurzy, které slouží k tomu, aby se i on sám, popřípadě manželé, připravili na příchod dítěte do rodiny.⁶⁹ Následuje rozhodnutí kraje o zařazení nebo nezařazení do evidence. Jedná se o takové období očekávání i odpočinku. Žadatel o osvojení splnil vše potřebné a čeká na zařazení do evidence. Tato doba může trvat různě dlouho a výsledek nemusí být kladný. V praxi to znamená, že žadatelé nebudou zařazeni do evidence, vždy se však mohou proti tomuto rozhodnutí odvolat.⁷⁰ Pokud kraj rozhodne kladně, přichází na řadu výběr osvojitelské rodiny pro konkrétní dítě. Krajský úřad z evidence osvojitelů vybírá vhodné budoucí osvojitele. Výběr probíhá velmi důkladně, dítěti se musí vybrat taková náhradní rodina, která je schopna ho přijmout takové, jaké je.⁷¹ Další fází je navazování kontaktu s dítětem. Rodina, která projde výběrem jako nejvhodnější pro dítě, je oslovena krajským úřadem. Budoucím osvojitelům je poskytnuta celá dokumentace o dítěti. Díky této dokumentaci se mohou budoucí osvojitelé alespoň částečně na dítě připravit. Zjistí v ní osobní údaje dítěte a jeho sociální poměry. Dozví se zde o jeho biologických rodičích, sourozencích či

⁶⁷ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*, str. 24 - 26.

⁶⁸ Srov. tamtéž, str. 24 - 26.

⁶⁹ Srov. tamtéž, str. 26 - 29.

⁷⁰ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*, str. 29 - 30.

⁷¹ Srov. tamtéž, str. 30 -31.

bližší rodině. Je zde uveden i zdravotní stav a vývoj dítěte. Pak už následuje osobní seznámení s dítětem, které probíhá s pracovníkem krajského úřadu nebo magistrátu. Toto seznámení probíhá v místě, kde se dítě nachází, ať už se jedná o ústav nebo jiné zařízení, popřípadě i v rodině přechodných pěstounů, kam bylo dítě svěřeno.⁷²

⁷² Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*, str. 31 - 34.

4 Ústavní péče

Následující kapitola seznamuje čtenáře s ústavní péčí. Vysvětluje, co znamená pojem ústavní péče a jsou zde představeny výhody a nevýhody ústavní péče, obdobně jako u pěstounské péče na přechodnou dobu.

4.1 Vymezení pojmu ústavní péče

Ústavní péče se zvažuje jako poslední možnost pro dítě, které nemůže být vychovávané ve své vlastní rodině. Do ústavní péče se dítě dostane, pokud pro něj není možné zvolit jinou formu náhradní rodinné péče. Těmito formami je myšlena adopce, pěstounská péče nebo jiná forma. Pokud není možné dítě umístit do některé z forem náhradní rodinné péče, dítěti se musí zařídit jiné výchovné prostředí.⁷³ Výchovné opatření nařídí soud. To se stane za předpokladu, že je výchova dítěte ohrožena, nebo z jiných důvodů, kdy výchova dítěte není rodiči správně zabezpečena. Pokud se tak stane a soud tuto situaci vyhodnotí tak, že dítě potřebuje být umístěno do ústavní výchovy, pořád zde existuje i možnost péče v zařízení, které je zřízeno pro děti vyžadující okamžitou pomoc. I toto zařízení má přednost před ústavní péčí. K dalším zařízením zařazeným do ústavní péče patří kojenecké ústavy, dětské domovy, dětské domovy určené pouze pro děti do 3 let, dětská centra, diagnostické ústavy, dětské domovy se školou, domovy pro osoby se zdravotním postižením a výchovné ústavy.⁷⁴

4.2 Výhody a nevýhody ústavní péče

V této kapitole je obsažen výčet výhod a nevýhod ústavní péče, podobně, jako výše u pěstounské péče na přechodnou dobu. V ústavní péči v porovnání s jinými formami náhradní rodinné péče nenajdeme tolik výhod. Pro dítě, které nemůže být z nějakého důvodu umístěno do jedné z forem náhradní rodinné péče, je posledním řešením ústav. I to se může ukázat jako vhodná alternativa pro některé děti. Pokud jsou děti například týrané nebo velmi zanedbané, ústav se o ně po materiální a psychické stránce postará. Vždy budou mít minimálně do zletilosti nebo dokončení studia střechu nad hlavou, jídlo a někoho, kdo se o ně bude starat. Pokud by mělo jít dítě do vícečlenné rodiny (5 a více dětí), nemuselo by to pro něj znamenat zlepšení jeho situace. V tomto případě se jeví jako

⁷³ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, str.39.

⁷⁴ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči*, str. 37.

vhodnější ústavní péče. I ústav je vždy lepší řešení, než aby dítě přetrvávalo u rodiny, ze které odchází. V dnešní době se každý ústav snaží už přizpůsobit natolik, aby dětem připomínal co nejvíce rodinné prostředí. Pro starší děti je to určitě vhodné. Vychovatelé se s nimi učí, starají se o sebe, mohou si kupovat oblečení, jaké chtějí a další věci, pouze s tou podmínkou, že přinesou doklad o zaplacení. Nabízí se i možnost, že chodí na učební obor a jsou se svými vrstevníky a kamarády v kontaktu.⁷⁵ Ústav ale nepředstavuje vhodnou variantu pro nejmenší a mladší děti, které jsou v kojeneckých ústavech nebo v dětských domovech pro děti do 3 let. Patří sem děti, které se zde ocitnou ihned po narození nebo jsou biologickým rodičům odebrané kvůli zanedbání. Z praxe existují různé poznatky, že dítě, které nevyrostá v milující rodině, ohrožuje spousta deprivacních faktorů. To bohužel hraje velmi zásadní roli v rozvíjení jeho osobnosti. Bohužel ani přes veškerou snahu ústavů, nikdo dítěti nenahradí plnohodnotnou rodinu. V ústavech se nachází více dětí, ale těm nejmenším se nedostává tolik pozornosti jako v rodině. Není zde tolik vychovatelů, kteří by se starali vždy jen o jedno nebo dvě děti. Mají jich na starost několik. Nikdy zde bohužel není dosaženo natolik bezpečné prostředí rodiny. Dítě pak může strádat i po emocionální stránce. Nemůže si zde vybudovat tak silný emoční vztah k jedné nebo dvěma osobám, když se v průběhu času mohou vychovatelé měnit. A časem i dítě samo zjistí, že se nemůže natolik upnout na jednoho člověka, který tam pro něj nemůže být, kdykoliv jej bude potřebovat.⁷⁶ Děti, které jsou vychovávány v ústavní péči v porovnání se svými vrstevníky, kteří jsou vychováváni v biologických rodinách, jsou pomalejší a méně nadané, nebo opačně až moc hyperaktivní a mají různé záchvaty aktivity, které nejsou schopni korigovat. Dále jsou tyto děti velmi úzkostné a bojácné, mají spousta zlovyků, které u nich přetrvávají celý život. Vyhledávají často nové kontakty k cizím lidem, ale i přesto jsou vztahy k nim velmi nedůvěřivé. Tyto všechny následky, nazývané deprivacním syndromem, si dítě nese z ústavní péče celý život. Jsou velmi těžko odstranitelné. Každé dítě má jiné deprivacní následky, které se vyvíjejí i podle toho, kdy bylo dítě svěřeno do ústavní péče a jak dlouho zde pobývalo.⁷⁷

⁷⁵ Srov. NECKAŘ, Petr. *Adopce a pěstounská péče aneb jak na to*, str. 19.

⁷⁶ Srov. KOZONĚ, Antonín a kol. *Návrat pedagogiky do dětských domovov*, str. 32 - 33.

⁷⁷ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*, str. 65.

5 Praktická část

V předchozí části práce byla pozornost věnována problematice náhradní rodinné péče a ústavní péči. Teoretická část práce reflektuje informace získané studiem dostupných zdrojů na toto téma. V rámci praktické části bude pozornost směřována na konkrétní příklady z praxe výzkumem zaměřeným na kazuistiku jednotlivých rodin, které mají v adopci děti původně přicházející z pěstounské péče na přechodnou dobu či z ústavní výchovy. Vzhledem k úzce stanovenému výzkumnému vzorku nelze vytvořit obecně platnou teorii, ale rozhodně můžeme rozšířit teoretické poznatky v tomto oboru o praktický náhled do života pěstounů.

5.1 Formulace výzkumných otázek

Cílem práce je porovnat prospěšnost pěstounské péče na přechodnou dobu a ústavní péče v rámci procesu začleňování dítěte do rodiny v případě adopce. Tento cíl práce byl takto zformulován vzhledem k aktuálnosti tohoto tématu a s ohledem na výzkumný vzorek, který bude tvořen právě osvojiteli.

Pro účely výzkumu byly stanoveny dvě výzkumné otázky:

Jaký vliv měla pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče na následné osvojení dítěte?

Jaké jsou výhody a nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče?

Výzkumné otázky byly zvoleny tak, aby korespondovaly s tématem bakalářské práce. Zároveň byly voleny tak, aby z nich bylo možno vytěžit co nejkonkrétnější informace.

5.2 Metody získávání dat

V rámci metodiky byla zvolena strategie kvalitativního výzkumu. Kvalitativní výzkum je dle Hendla charakterizován jako proces, ve kterém je zkoumán daný problém sociálního nebo lidského rozměru. Výzkumníkem je vytvářen komplexní obraz na základě analýzy různých textů, výzkumník také informuje o postojích účastníků a zkoumá daný problém

v přirozených podmínkách.⁷⁸ Kvalitativní výzkum se nejčastěji provádí v přirozených podmínkách účastníka, ale plán výzkumu se může přizpůsobit či změnit dle okolností.⁷⁹

Pro získání dat byla zvolena metoda dotazování u konkrétní cílové populace, technika polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovor je sice jednou z neobtížnějších metod pro získávání dat, ale zároveň patří k nejméně výhodným. Rozhovor můžeme nalézt v odborné literatuře též pod pojmem interview.⁸⁰

Přestože užití strukturovaného rozhovoru by bylo jistě jednodušší, záměrně byl vybrán rozhovor polostrukturovaný. Jedním z důvodů je ten, že silně strukturované dotazování se v kvalitativním výzkumu příliš nedoporučuje.⁸¹ Dalším z důvodů je to, že je dobré mít prostor dotázat se i na jiné věci mimo osu otázek. Tato možnost je při takto úzkém tématu výhodná, neboť komunikační partner může narazit na téma, které by výzkumníka zajímalo a výzkumník bez problému může na toto téma položit následující otázku.

Interview je rozhovor, který je moderovaný a vede k určitému cíli. Je obvykle veden s jednou, ale i se třemi osobami.⁸² V této práci však rozhovor probíhal vždy vzorcem jeden tazatel, jeden komunikační partner. Využití polostrukturovaného rozhovoru v této práci mělo své opodstatnění i v tom, že výzkum byl tazatelem prováděn poprvé. Z toho důvodu byl potřeba prostor i na doplňující otázky, případně upřesnění stanoviska komunikačního partnera. Stejný postup při výzkumu shrnuje i Miovský, který právě ověření si správného porozumění a dotázání se, jak danou věc komunikační partner myslí, považuje za přínosné pro pochopení odpovědí a následnou interpretaci dat.⁸³

5.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl zvolen v závislosti na výzkumném cíli a výzkumných otázkách. Bylo potřeba zvolit účelový (záměrný) výběr, neboť náhodný výběr by pro tyto výzkumné cíle nebyl vhodný. Účelový výběr je pro tento typ výzkumu nejpoužívanější. Princip výběru spočívá v přímém výběru účastníků na základě předem stanovených vlastností.⁸⁴ Kritériem pro výzkum byla rodina nebo samostatně žijící osoba, která má osvojené dítě,

⁷⁸ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, str. 47.

⁷⁹ Srov. tamtéž, str. 47.

⁸⁰ Srov. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, str. 155.

⁸¹ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, str. 168.

⁸² Srov. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, str. 156.

⁸³ Srov. tamtéž, str. 160.

⁸⁴ Srov. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, str. 135.

kteře přišlo z ústavní péče nebo z pěstounské péče na přechodnou dobu. Kvůli úzké specifikaci výzkumného souboru bylo velmi obtížné nalézt komunikační partnery, kteří by splňovali stanovená kritéria výběru. Tyto rodiny či samostatně žijící osoby byly vybrány přes organizaci, která s těmito osobami pracuje. Tato organizace byla zvolena díky předchozím zkušenostem z praxe při studiu a na základě výkonu dobrovolnické činnosti v organizaci. Výběr osvojitelů byl uskutečněn na základě předem daného souhlasu s tímto výzkumem. Oblast pro výzkum byla stanovena v rámci Jihočeského kraje, neboť tam spadá působnost organizace, která výběr komunikačních partnerů zprostředkovala. Výběr byl tedy tvořen u konkrétní cílové populace.

Výsledný výzkumný soubor byl rozčleněn do dvou skupin. První skupina byla tvořena komunikačními partnery, které měli osvojené dítě z ústavního zařízení (S1). Druhou skupinu komunikačních partnerů tvořili osvojitelé, kteří měli v péči děti přicházející z pěstounské péče na přechodnou dobu (S2).

Níže uvedená tabulka popisuje komunikační partnery – pohlaví, počet dětí v adopci, počet dětí v rodině a odkud dítě k osvojitelům přišlo.

Tab. 1 – Identifikační údaje

Komunikační partner	Pohlaví	Počet dětí v adopci	Počet dětí v rodině	Z jaké formy péče dítě přišlo
KP1	Žena	1	5	Ústavní péče
KP2	Žena	1	3	Ústavní péče
KP3	Žena	1	4	Ústavní péče
KP4	Žena	1	2	Ústavní péče
KP5	Žena	1	4	Ústavní péče
KP6	Žena	1	4	Pěstounská péče na přechodnou dobu
KP7	Žena	1	4	Pěstounská péče na přechodnou dobu
KP8	Žena	1	4	Pěstounská péče na přechodnou dobu
KP9	Žena	1	2	Pěstounská péče na přechodnou dobu

KP10	Žena	1	4	Pěstounská péče na přechodnou dobu
------	------	---	---	---------------------------------------

Zdroj: vlastní výzkum

5.4 Etika výzkumu

Při realizaci výzkumu je nesmírně důležitá anonymita – je základním požadavkem výzkumné etiky. Přesněji řečeno je důležité, aby právě osoba, kterou zkoumáme, byla přesvědčena o anonymitě našeho výzkumu.⁸⁵ Místo jmen byly v práci uvedeny pouze zkratky – KP1, KP2 apod. Z důvodu zachování anonymity komunikačních partnerů nebyly k práci přiloženy přesné prepisy uskutečněných rozhovorů.

5.5 Možná zkreslení výzkumu

V rámci metodologie výzkumu je nutné zmínit i situaci, která může nastat. Tou je zkreslení výzkumu. Ke zkreslení může dojít z několika důvodů. Příčinou může být tazatel sám tím, že si určité odpovědi vyloží jiným způsobem, než jakým byly myšleny. I vzhledem k tomu, že byly rozhovory vedeny online hovorem či po telefonu a tazatel neviděl mimiku ani gestikulaci komunikačního partnera, mohl odpovědi interpretovat chybně nebo se zkreslením. Dále může zkreslení nastat ze strany komunikačního partnera. Tím, že se s tazatelem setkává poprvé, nemusí být tolik otevřený v odpovědích a může některé citlivější skutečnosti záměrně vynechat či uvést jako společensky přijatelnější. Komunikační partneři navíc věděli, že se jedná o nahrávanou formu rozhovoru. Z toho důvodu mohly být některé odpovědi též podány jinak, či být zkreslené.

5.6 Realizace výzkumu

V první fázi výzkumu byla oslovena organizace PREVENT 99 z.ú. s žádostí o pomoc s vyhledáním osvojitelů, kteří mají v péči děti původně z ústavní péče nebo z pěstounské péče na přechodnou dobu. Organizace souhlasila a po svolení jednotlivých osvojitelů předala jejich kontakty. Tato fáze proběhla na podzim roku 2020. Organizací bylo vytipováno celkem 10 osvojitelů, kteří následně s výzkumem souhlasili. To, že rozhovor nikdo neodmítl, bylo dáno tím, že osvojitelé mají v organizaci důvěru. Organizace komunikovala žádost o výzkum srozumitelně, a tím pádem získal potenciální důvěru

⁸⁵Srov. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*, str. 152.

i tazatel. Následovalo zkontaktování osvojitelů tazatelem. Původně bylo plánováno 10 osobních rozhovorů. Z důvodu pandemické situace v souvislosti s COVID-19 z rozhovorů sešlo a byly realizovány skypové hovory a telefonické hovory. Skypové i telefonické hovory byly nahrávány na diktafon. Komunikační partneři byli o této skutečnosti předem informováni. Kvůli zachování anonymity komunikačních partnerů byly hovory vždy vedené v soukromí, bez přítomnosti další osoby. Rozhovory trvaly v průměru 25 - 60 minut. Pořízené nahrávky byly následně doslovně přepsány. Sběr dat probíhal v průběhu ledna 2021 do začátku března 2021.

5.7 Analýza dat

Výsledky získané výzkumem byly vyhodnocovány metodou vytváření trsů. Tato metoda byla vybrána po pečlivé úvaze a po prostudování ostatních metod. Metoda vytváření trsů se pro tuto práci jevila jako nejvýhodnější. V rámci této metody se seskupí určité výroky do skupin čili trsů. Seskupení probíhá na základě jejich podobnosti. Samotné trsy vznikají pomocí překryvů (podobností) – ty dělíme na tematické, časové a prostorové.⁸⁶

Po přepsání rozhovorů byly kompletní rozhovory znovu pročteny. Po dostatečném seznámení se s odpověďmi byly tematické a podobné pasáže utříděny do skupin. Následně byla pozornost zaměřena na výroky a odpovědi, které přímo souvisely s výzkumnými otázkami.

⁸⁶ Srov. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, str. 122.

6 Výsledky analýzy dat

Následující kapitola obsahuje výsledky výzkumu, který se uskutečnil celkem s deseti komunikačními partnery. Vzhledem k epidemiologické situaci bylo poměrně komplikovaná data získávat, přesto se podařilo všechny hovory dokončit a data sesbírat. Tato kapitola se dělí na dvě části. První část se zaměřuje na výsledky rozhovorů, druhá část se zaměřuje na shrnutí výsledků vzhledem k výzkumným otázkám.

6.1 Výsledky rozhovorů

Následující kapitola interpretuje data, která byla získána realizací výzkumu. První část je věnována osvojitelům, kteří mají osvojené děti původně z ústavní péče, v textu označování jako S1. Druhá část popisuje odpovědi získané osvojiteli, kteří mají osvojené děti původně z pěstounské péče na přechodnou dobu, v textu označování jako S2. Odpovědi jsou seskupeny celkem do 6 trsů.

U skupiny S1 to jsou 3 trsy:

- příchod do rodiny,
- nedostatečnost ústavní péče a
- postoj k ústavní péči.

V této části práce jsou popsány trsy, které byly vytvořeny na základě odpovědí komunikačních partnerů ze skupiny S1 (dítě původně z ústavní péče). Níže uvedená tabulka popisuje trs “Příchod do rodiny“. Pod tabulkou jsou popsány konkrétní výpovědi, které komunikační partneři uvedli v rámci rozhovorů. Otázky k rozhovoru jsou uvedeny v části příloh, jako příloha číslo 5.

Tab. 2 – Trs 1: Příchod do rodiny

Příchod do rodiny	KP1	KP2	KP3	KP4	KP5
Komplikovaný příchod do rodiny	X	X	X		
Komplikované vztahy	X			X	

s ostatními členy rodiny					
Výchovné problémy	X	X	X		

Zdroj: vlastní výzkum

Osvojitelé ve více případech popisují komplikace, které provázely dítě přicházející z ústavní péče při příchodu do rodiny. Komunikační partnerka 1 uvádí: *“Byl to nářez, ze začátku nás nechtěl moc poslouchat.”*. Komunikační partnerka 2 popisuje komplikace při příchodu do rodiny takto: *“Nekomunikoval, neprojevoval žádné emoce, nejedl, moc nechodil a měl pleny. Na nic nereagoval. První noc nespal půl noci. Po cestě k nám domů, což bylo tak 300 km, celou dobu nespal.”*. Komunikační partnerka 3 vzpomíná: *“Příchod z toho ústavu, to bylo těžký. Byl netečný, dusil se jídlem, bál se, že mu to někdo sní nebo že pak nedostane dlouho najíst.”*.

Některé z komunikačních partnerek popisují shodně počáteční vztahy v rodině jako komplikované. Komunikační partnerka 1 sdělila: *“S babičkou neměl vztah. Moje mamka byla úplně proti tomu. Vždy mu vykládala, jak si nás má vážit, že jsme hodný, tak on se sebral a odešel.”*. Komunikační partnerka 4 řekla: *“Bylo jí nepříjemné se s námi mazlit, byla odtažitá a až přehnaně samostatná. Někdy tím byla až otravná a snažila se nám šéfovat.”*.

Dalším shodným jevem byly výchovné problémy dětí přicházejících z ústavu. Komunikační partnerka 1 popisuje jeden z případů: *“Ze začátku nechtěl moc poslouchat. Chtěl třeba něco koupit v obchodě a jelikož byl zavřený, tak udělal scénu a chtěl skočit z mostu.”*. Komunikační partnerka 2 uvádí své zkušenosti takto: *“Byl nezačlenitelný, vymykal se z veškerého normálního chování. Agresivní, hyperaktivní, nesamostatný. Problém s dětma i s autoritama (učíteli).”*. Komunikační partnerka 3: *“Měl špatné návyky z ústavu, jak kdyby se o něj nikdo nestaral. Stranil se kolektivu, utíkal pořád kamkoliv jsme šli. Byl agresivní, netečný.”*.

Následující trs nazvaný jako “Nedostatečnost ústavní péče“ popisuje negativní zkušenosti komunikačních partnerů s tímto typem institucionální péče.

Tab. 3 – Trs 2: Nedostatečnost ústavní péče

Nedostatečnost ústavní péče	KP1	KP2	KP3	KP4	KP5
Nedostatečné návyky, problémy	X	X	X	X	X
Deprivace		X	X	X	X
Nesoběstačnost		X	X		X

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partnerky ze skupiny S1 se shodně vyjádřili k ústavní péči jako k nedostatečné. Společným jmenovatelem jsou zde nedostatečné návyky dětí a problémy nesoucí si z ústavní péče. Komunikační partnerka 1 popisuje: *“Nechtěl si po sobě uklízet. Občas měl obráceně tričko.”*. Komunikační partnerka 2 uvádí: *“Nemluvil, nemohl chodit, nejedl, slintal – to má dodnes. Neměl základní hygienické návyky. Nedokázal sedět, padal ze židle. U ničeho nevydržel, ani u jídla.”*. Komunikační partnerka 3 sdělila: *“Utíkal, byl agresivní, netečný.”*. Komunikační partnerka 4: *“Největší problém byla snaha nám velet.”*. Komunikační partnerka 5: *“Největší problémy byly se spolužáky. Je pomalejší, naivní, sociálně nevyzrálá.”*

Komunikační partnerky shodně hovoří o deprivacích z ústavu. Mimo jednoho dítěte se určité deprivace objevily u všech. Komunikační partnerka 2 uvádí několik deprivací: *“Noční děsy, strach z bouřky, z rachejtlí, nulové hygienické návyky, špatné mluvení, zdravotní potíže – chodili jsme na neurologii, neuměl chodit po nerovnostech. Loupal zdi.”*. Komunikační partnerka 3: *“Menší má plenky do teď. Občas se nepočůrá, ale pak se stane, že jo. Takže na noc mu jí radši dáváme.”*. Komunikační partnerka 4: *“Bylo jí nepříjemné se mazlit.”*. Komunikační partnerka 5: *“N. byla nejistá, opírala se často o nábytek, hodně padala. Cucala si palce a točila vlasy na prst.”*

Nesoběstačnost byl další bod, na kterém se shodli 3 z 5 komunikačních partnerek: Komunikační partnerka 2 sdělila: *“Neuměl chodit, sám se nedokázal najíst, nedokázal sedět.”*. Komunikační partnerka 3 řekla: *„Byl netečný, dusil se jídlem. Trvalo rok, než se normálně a samostatně najedl.”*. Komunikační partnerka 5: *“N. skoro nemluvila, nebyla se schopná domluvit.”*

Následující tabulka obsahuje postoj komunikačních partnerek k ústavní péči.

Tab. 4 – Trs 3: Postoj k ústavní péči

Postoj k ústavní péči	KP1	KP2	KP3	KP4	KP5
Negativní postoj	X	X	X	X	X
V krajním případě možný			X		X

Zdroj: vlastní výzkum

Negativní postoj k ústavní péči sdílejí všechny komunikační partnerky. Komunikační partnerka 1: *“Absolutně nefunguje to, co nám řekli, že se k němu máme chovat jako k vlastnímu dítěti. Pan vychovatel mi právě řekl, že se mám k němu chovat jako ke svým dětem. Bohužel ono to nefunguje, takže jsme si museli najít vlastní cestu. Ten ústav na tohle není připravený vůbec, je to prostě jiný. Určitě je lepší mít před adopcí takhle jednu tetu než být v ústavu, kde je několik tet a nemůžou se mu věnovat tak individuálně, jak je tam hodně dětí.“*. Komunikační partnerka 2 uvádí: *“Ústav strašný, máme deprivaci dodnes, strávili jsme tam několik hodin a hned jsme si vzali kluka domů. Když jsem to viděla, nemohla jsem ho tam nechat v takovém prostředí.“*. Komunikační partnerka 3 přidává: *“Ústavní péče nikdy, nemám s tím dobrý zkušenosti. Tomu dítěti trvalo rok, než se nějak srovnalo. Než se přestal dusit jídlem. Než si uvědomil, že tohle je jeho a nemusí se schovávat v koutě, že dostane najíst, kdy chce. Jsem zásadně proti ústavní péči. Ano, může to být základ, když nemá to dítě kde být, ale jen na chvíli, ta přechodná pěstounská péče je nenahraditelná.“*. Komunikační partnerka 4 porovnává: *“Než ústav je rozhodně lepší přechodná pěstounská péče.“*. Komunikační partnerka 5 uvádí: *“Ústavní péči vnímám jako poslední možnost, když vše ostatní selhalo. Dítěti způsobí i krátkodobé umístění trauma, které si většinou nese celý život. Děti převzaté z této péče jsou deprivované a jejich výchova je náročná.“*

Tři z pěti komunikačních partnerek ústavní péči striktně odmítají. Dvě z komunikačních partnerek ji připouští jako krajní možnost v případě, že pro dítě není možné nalézt adekvátnější řešení. Komunikační partnerka 3 uvedla: *„Ano, může to být základ, když nemá to dítě kde být, ale jen na chvíli, ta přechodná pěstounská péče je*

nenahraditelná.“. Komunikační partnerka 5 řekla: *“Ústavní péči vnímám jako poslední možnost, když vše ostatní selhalo.“*

U skupiny S2 to jsou 3 trsy:

- příchod do rodiny,
- fungování v současnosti
- spokojenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu.

U skupiny S2 (děti původně z pěstounské péče na přechodnou dobu) vyplynuly celkem tři trsy, z nichž první byl právě příchod do rodiny. Stejně, jako u skupiny S1. S tím rozdílem, že u skupiny S2 byl příchod popisován vesměs pozitivně, adaptace na novou rodinu proběhla celkem rychle a vše se obešlo bez větších problémů.

Tab. 5 – Trs 4: Příchod do rodiny

Příchod do rodiny	KP6	KP7	KP8	KP9	KP10
Bezproblémový	X	X	X	X	X
Pozitivní vztahy s ostatními členy rodiny	X	X	X	X	X
Rychlá adaptace	X			X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partnerka 6 uvedla: *“Probíhalo to dobře, na rozdíl od menšího, který je z ústavu. Tam to bylo všechno mnohem delší, než si zvyknul.“*. Komunikační partnerka 7: *“Malinký, byl opravdu malinký. Tam to bylo takový, že on byl ze severních Čech, takže se prospal a už to bylo takový v pohodě.“*. Komunikační partnerka 8 popisuje podobnou zkušenost s příchodem dítěte do rodiny: *“Holčička byla opožděná, tak to tolik nevnímala, ale řekla bych, že to bylo v pohodě.“*. Komunikační partnerka 9 nepřipouští žádné problémy při příchodu do rodiny: *“Všechno bylo naprosto bez problémů.“*. Komunikační partnerka 10: *“M. se poměrně rychle adaptovala na nové prostředí.“*

Všemi komunikačními partnerkami byly kladně hodnoceny i vztahy v rodině po příchodu dětí do rodiny. Komunikační partnerka 6 uvedla: *“Fungují spolu a vycházejí dobře.“*. Komunikační partnerka 7: *“Je mezi nimi od začátku sourozenecký vztah, takový ten klasický se vším všudy.“*. Komunikační partnerka 8 řekla: *“Hned si byli blízcí jako*

sourozenci. Mají se rádi. Jedna babička s náma bydlí, ta nám pomáhá. Moje mamka, dokud nebyla korona, tak jezdila často, má je ráda, pomůže mi třeba pohlídat nebo tak.“. Komunikační partnerka 9 sdělila: “Má s námi vztah jako naše normální děti.“. Komunikační partnerka 10 řekla: “Vše bez větších problémů. Od začátku měla dobré vztahy se sourozenci a bližší rodinou.“.

Z výpovědí partnerek 6, 9 a 10 vyplývá, že u jejich dětí proběhla při příchodu z pěstounské péče na přechodnou dobu rychlá adaptace na novou rodinu. Z odpovědí komunikačních partnerek 7 a 8 nelze přímo analyzovat, zda adaptace proběhla rychle, neboť obě děti měly velké zdravotní či mentální postižení, čímž se proces adaptace zpomalil.

Jako další byl z odpovědí komunikačních partnerek vytvořen trs “Fungování v současnosti“. V tabulce je uvedeno, jak děti původně z pěstounské péče na přechodnou dobu fungují v osvojitelské rodině.

Tab. 6 – Trs 5: Fungování v současnosti

Fungování v současnosti	KP6	KP7	KP8	KP9	KP10
Bezproblémové	X				X
Dobré vztahy v rodině	X	X	X	X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partnerka 6 uvedla: “Šel z týdne na týden do školky, já chodila ještě do práce. Začlenil se ve školce dobře. Ted’ už chodí do první třídy, kde se taky začlenil úplně v pohodě. Je šikovný, umí všechny písmenka a vše se učí dobře.“. Komunikační partnerka 10 popisuje současnost takto: “M. s námi byla schopna navázat pevný vztah. Má dobré vztahy s námi, sourozenci i s ostatními z rodiny. Oslovuje nás: “Mami, tati.“.

Všech 5 komunikačních partnerek hodnotilo pozitivně i současné vztahy. Komunikační partnerka 6 uvedla: “Fungují spolu a vycházejí dobře. Mají ještě sestřičku, ta je u svého biologického tatínka tady ve městě. S tou se stýkají hodně, chodí k nám na víkendy.“. Komunikační partnerka 7 řekla: “Se sourozencema rozhodně sourozenecký, takový ty klasický. Ale jinak se mají rádi.“. Komunikační partnerka 8 sdělila: “Jsou si blízcí. Tchýně s námi bydlí, pomáhá mi s nimi i doma. A moje mamka je má taky ráda, občas pomůže pohlídat. Dcera mi říká: „Mami.“. Komunikační partnerka

9 zhodnotila: *“Má s námi vztah jako naše normální děti. Jen nám říkají: “Babi, dědo.”.* Komunikační partnerka 10 popsala situaci takto: *“Spíš naopak. Dlouhou dobu trvalo, aby se malá nechala hlídat někým jiným než námi. Dokonce nám říká: „Mami, tati.”.*

Následující tabulka popisuje trs “Spokojenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu“. Nalezneme zde, u kterých komunikačních partnerek byly děti připravené na přechod do rodiny a pohled na pěstounskou péči na přechodnou dobu jako na nenahraditelnou.

Tab. 7 – Trs 6: Spokojenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu

Spokojenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu	KP6	KP7	KP8	KP9	KP10
Připravenost dětí na přechod do rodiny	X	X	X		X
Nenahraditelnost pěstounské péče na přechodnou dobu	X	X	X		X

Zdroj: vlastní výzkum

Celkem čtyři komunikační partnerky zhodnotily, že dítě bylo připravené na přechod do rodiny. Komunikační partnerka 6 vypověděla: *“Byl už na nás zvyklej, jak tu byl často i předtím. Byl v pohodě hned.”.* Komunikační partnerka 7 uvedla: *“Tím, jak k nám šla od těch přechodných pěstounů, tak tam vůbec problém nebyl.”.* Komunikační partnerka 8 řekla: *“Šel k nám malý. A tím, že byl připravený od přechodných pěstounů, bylo to fajn.”.* Komunikační partnerka 10 sdělila: *“M. byla v pěstounské péči na přechodnou dobu od narození. Myslím, že i díky tomu s námi velmi brzo navázala vztah.”.*

O tom, že je pěstounská péče nenahraditelná, se téměř shodně vyjádřily čtyři komunikační partnerky. Z přepisu rozhovorů to můžeme vidět níže. Komunikační partnerka 6 sdělila: *“U toho menšího trvalo všechno mnohem delší dobu, než si zvyknul. Ten starší si zvykal mnohem lépe. Asi jak byl z toho rodinného prostředí. Ta přechodná pěstounská péče je v tomhle nenahraditelná.”.* Komunikační partnerka 7 vypověděla: *“No, tak u té 11měsíční, tam jsem byla opravdu ráda. Přechodná pěstounka se jí opravdu úžasně věnovala. I mě to s ní musela učit, přestože jsem byla zkušená matka. Byla jsem za ní ráda, ta pěstounka byla fakt úžasná. Jezdila k nám na víkendy nebo my k ní. Dala*

mi i prostor se o ni víc starat.“. Komunikační partnerka 8 opověděla: “U chlapečka dobrý, pěstounka se o něj taky hezky starala, ale on, jak byl ze severních Čech, tak to bylo takový hrozně těžký propojit. Je důležitý budovat ty vztahy hned od začátku.“. Komunikační partnerka 10 řekla: “Podle mě je to nedocentitelná péče, dítě umí navázat vztah a “překlopí se“ na nové rodiče. Je to ideální cesta pro nejmenší děti. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že M. s námi byla schopna navázat pevný vztah.“.

6.2 Shrnutí výsledků vzhledem k výzkumným otázkám

Před zahájením výzkumu byly položeny dvě výzkumné otázky:

- *Jaký vliv měla pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče na následné osvojení dítěte?*

Odpovědi na tuto otázku nalezneme zaznamenané v tabulce níže.

Tab. 8 – Trs 7: Výzkumná otázka 1

Výzkumná otázka 1	Ústavní péče pozitivní vliv	Ústavní péče negativní vliv	PPPD pozitivní vliv	PPPD negativní vliv	Jiná forma péče (hostitelská)
KP1		X	X		
KP2		X	X		
KP3		X	X		
KP4			X		
KP5		X	X		
KP6		X	X		
KP7			X		
KP8			X		
KP9					X
KP10		X	X		

Zdroj: vlastní výzkum

Šest z deseti komunikačních partnerů zhodnotilo, že ústavní péče má na děti negativní dopad a nepodporují ústavní péči jako přechod do adopce. Čtyři z těchto komunikačních partnerek mají osvojené dítě z ústavní péče. Naopak devět z deseti

komunikačních partnerů sdělilo, že považuje pěstounskou péči na přechodnou dobu jako vhodný přechod do adopce a celkově hodnotí dopady této péče jako pozitivní. Z tohoto počtu mají čtyři komunikační partnerky osvojené dítě z pěstounské péče na přechodnou dobu. Pouze jedna komunikační partnerka nepovažuje ani jednu z možností za relevantní a navrhuje jako předěl mezi jednotlivými druhy péče hostitelskou péči.

Druhá výzkumná otázka zněla:

- *Jaké jsou výhody a nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče?*

Tab. 9 – Trs 8: Výzkumná otázka 2

Výzkumná otázka 2	Samostatnost, sebeobsluha	Rychlé navazování kontaktů, rychlá adaptace	Kladná akceptace rodiny již na začátku	Nevhodné chování, návyky, záchvaty vzteku	Pozůstatky sociální deprivace
KP1	X	X	X	X	X
KP2				X	X
KP3			X	X	X
KP4			X	X	X
KP5			X		X
KP6	X	X	X		
KP7		X	X		
KP8	X	X	X		
KP9		X	X		
KP10	X	X	X		

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkum v případě druhé výzkumné otázky nepřinesl úplně jednoznačné výsledky. To, jakým způsobem komunikační partnerky představovaly svůj současný život s dětmi, totiž do značné míry neovlivnilo pouze to, zda k nim přišly z ústavu či z pěstounské péče na přechodnou dobu. Svou roli sehrál i věk, ve kterém k nim dítě přišlo a také míra postižení či konkrétní péče ze strany pěstounů. Nelze tedy generalizovat jednoznačné klady a zápory. Pokud bychom však chtěli srovnávat alespoň částečně, z tabulky je patrné,

že obecně samostatnější jsou děti, které k osvojitelům přichází z pěstounské péče na přechodnou dobu. Totéž platí i při navazování kontaktů. Co je příjemným zjištěním, že devět z deseti komunikačních partnerek uvedlo, že je a rodinu dítě kladně akceptovalo již v začátcích, tedy při příchodu do rodiny. Negativní návyky si z ústavu přenesly celkem čtyři děti z pěti. Dokonce pět z pěti dětí trpělo po příchodu z ústavu k osvojitelům pozůstatky sociální deprivace.

7 Diskuze

Následující kapitola shrnuje výsledky výzkumu a porovnává je s dostupnou odbornou literaturou. Cílem bakalářské práce bylo porovnat prospěšnost pěstounské péče na přechodnou dobu a ústavní péče v rámci procesu začleňování dítěte do rodiny v případě adopce. Dílčím úkolem bylo zjistit vliv ústavní péče a pěstounské péče na přechodnou dobu na budoucí adopci. Zájem směřoval i na poznání výhod, případně nevýhod jednotlivých institutů v souvislosti s následným osvojením.

V rámci výzkumu byla použita kvalitativní výzkumná strategie. Její opodstatnění je hlavně v možnosti získání podrobného vhledu do dané situace a bližšímu uchopení problematiky. Byla zvolena metoda dotazování, technika rozhovoru (interview). Pro zjišťování dat v terénu byl vybrán polostrukturovaný rozhovor. Díky volnější struktuře se komunikační partner může cítit pohodlněji a celý rozhovor pak nemusí probíhat tak formálně. Tato určitá volnost může napomáhat k vytvoření přirozenějšího kontaktu výzkumníka s účastníkem a nižší míra formalizace usnadňuje třídění údajů a práci s nimi. Výhodu lze spatřovat též v možnosti modifikace otázky během rozhovoru a přidat doplňující či rozšiřující otázky.⁸⁷ Bylo osloveno celkem 10 komunikačních partnerů z Jihočeského kraje. Podmínkou pro účast ve výzkumném souboru bylo mít osvojené dítě z ústavní péče či z pěstounské péče na přechodnou dobu. Výsledky rozhovorů byly následně zpracovány metodou vytváření trsů.

V rámci výzkumu vyplynulo celkem 6 trsů. Další dva byly vytvořeny jako odpovědi na výzkumné otázky. Výzkum byl dle specifikací komunikačních partnerů rozčleněn na dvě části. Do první části (skupina S1) byli zařazeni komunikační partneři, kteří mají osvojené dítě z ústavní péče. Z této skupiny vyplynuly celkem tři trsy: příchod do rodiny, nedostatečnost ústavní péče a postoj k ústavní péči. Do druhé části (skupina S2) byli zařazeni komunikační partneři, kteří mají osvojené dítě z pěstounské péče na přechodnou dobu. U této skupiny byly vytvořeny též tři trsy: příchod do rodiny, fungování v současnosti a spokojenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu.

První trs vytvořený z odpovědí ze skupiny S1 byl nazván "Příchod do rodiny". Tři z pěti komunikačních partnerek uvedly, že přijetí dítěte do rodiny probíhalo komplikovaně. Samozřejmě nemůžeme vždy říct, že touto komplikací je dítě samotné.

⁸⁷ Srov. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, str. 112.

Přijetí nového dítěte do rodiny je vždy velmi náročná změna a nepřiměřená může být i reakce rodičů. I ti tak mohou přispět svým chováním ke komplikovanému začátku. Musí se vyrovnávat například i s tím, že jejich představy o dítěti se rozcházejí s realitou, nejsou si jisti, jak s dítětem správně komunikovat či nerozumí projevům jeho chování.⁸⁸ Komunikační partnerky popisovaly problémy hlavně výchovné a spojené s adaptací dítěte. Například, že dítě nechtělo poslouchat, neprojevovalo emoce, nejedlo, nechodilo, nereagovalo, případně bylo netečné. Také se dusilo jídlem, protože se bálo, že pak nedostane dlouhou dobu najíst. V mnoha případech týkajících se chování dítěte však může hrát negativní roli i blízké okolí. Právě překonání těchto předpokladů a respekt dítěte takového, jaké je, je základním předpokladem pro uskutečnění nejlepšího zájmu dítěte.⁸⁹ Problémy se mohou objevit i na straně ostatních členů rodiny, kdy je například prarodiče nepřijmou za své, případně po dětech chtějí, aby rodičům prokazovaly zvláštní úctu za to, že si je vzali do péče. Podobnou situaci popisuje například komunikační partnerka 1: *“S babičkou neměl vztah. Moje mamka byla úplně proti tomu. Vždy mu vykládala, jak si nás má vážit, že jsme hodný, tak on se sebral a odešel.”*

Druhý trs ze skupiny S1 nese název “Nedostatečnost ústavní péče“. Reflektuje odpovědi osvojitelů, kteří se shodují na tom, že ústavní péče je důvodem, proč si děti přinesou takové problémy a chování, s jakým se následně osvojitelé potýkají. Pět z pěti komunikačních partnerů zaujímá postoj, že děti přišly z ústavu s nedostatečnými návyky a s dalšími problémy. Nějakou z deprivací dle komunikačních partnerů trpěly čtyři z pěti dětí, tři z pěti dětí byly nesoběstačné. Důvodem těchto problémů může být fakt, že ústav je vlastně zařízení, kde se k dětem přistupuje kolektivně, neindividualizovaně. Dítě nemá možnost navázat bezpečný a láskyplný vztah s jedním člověkem.⁹⁰ Pokud jsou navíc u dětí neuspokojené základní vývojové potřeby, dochází k trvalým a nezvratným důsledkům. O to víc, pokud k neuspokojení dochází v útlém věku. Dítě potřebuje ke svému zdravému vývoji především lásku, vřelost, přijetí, sympatii a citovou podporu.⁹¹

⁸⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*, str. 11.

⁸⁹ Srov. *Metodický sborník: Sborník příkladů dobré praxe* [online]. Praha: Kruh rodiny o.p.s. a Nadační fond, 2016 J&T [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-231.pdf>

⁹⁰ Srov. BITTNER, Petr, Jana HAVIGEROVÁ, Ivana JANIŠOVÁ a Hana LANGHANSOVÁ. *Děti z ústavů!*, str. 57.

⁹¹ Srov. tamtéž, str. 58.

Třetí trs zobrazuje postoje komunikačních partnerek k ústavní péči. U všech pěti komunikačních partnerek dominuje negativní názor na ústavní péči. Dvě komunikační partnerky ho připouští jako krajní možnost. Obecně se setkáváme spíše s negativními postoji k ústavní péči, vyzdvihuje se, že dítě patří primárně do rodiny. V tomto ohledu data získaná výzkumem hovoří jasně. Přesto mají však ústavní zařízení v České republice svou roli. Neměli bychom apelovat na zrušení ústavů a veškeré jejich činnosti, ale spíše na omezení praxe umisťovat nejmenší děti do dlouhodobé pobytové péče v ústavech.⁹² Ačkoliv se u nás daří snižovat počty dětí v kojeneckých ústavech (o 90 dětí za poslední dva roky), stále je dle dat z roku 2020 v takových zařízeních umístěno celkem 559 dětí.⁹³ Ve srovnání s ostatními evropskými státy je tento počet velmi vysoký, a to i přesto, že při nařízení ústavní výchovy má soud povinnost zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí.⁹⁴

Z odpovědí ze skupiny S2 (děti původně z pěstounské péče na přechodnou dobu) vplynuly celkem tři trsy. První trs “Příchod do rodiny“ reprezentuje vesměs pozitivní odpovědi, kdy komunikační partnerky vypovídaly o tom, jak probíhaly první týdny dítěte v rodině. Všech pět komunikačních partnerek se shodlo na bezproblémovém příchodu do rodiny, stejně se vyjádřily i ke vztahům v rodině. U třech z pěti dětí komunikačních partnerek proběhla adaptace na novou rodinu velmi rychle. U dvou komunikačních partnerek, které rychlou adaptaci nezmínily, se jednalo o děti s rozsáhlejším zdravotním a mentálním postižením. Vidět pozitivní výsledky na téma spojené s příchodem dítěte do rodiny je radost. Obzvláště proto, že se s těžkostmi s přijetím nového dítěte do rodiny v praxi nepotýkají jen osvojitelé, ale i přirozeně vzniklé rodiny.⁹⁵ Navíc, pokud již dítě prodělalo několik přesunů z rodiny do jiné rodiny a podobných změn, je pro ně těžké přijmout, že tato rodina, toto prostředí, je již konečné a že tam zůstane.⁹⁶ O to víc jsou tyto odpovědi získané výzkumem a zkušenosti komunikačních partnerek potěšující.

Dalším z trsů ze skupiny S2 byl trs nazvaný “Fungování v současnosti“. Komunikační partnerky se vyjadřovaly k tomu, jak děti původně z pěstounské péče na přechodnou dobu fungovaly po nějaké době v osvojitelské rodině, ve škole a jak

⁹² Srov. *Lumos* [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/kojeneckoustavy2020lumos_op.pdf, str.5.

⁹³ Srov. tamtéž, str. 8.

⁹⁴ Srov. BITTNER, Petr, Jana HAVIGEROVÁ, Ivana JANIŠOVÁ a Hana LANGHANSOVÁ. *Děti z ústavů!*. str. 30.

⁹⁵ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení/adopci*, str.19.

⁹⁶ Srov. tamtéž, str.22.

zvládaly kontakt s okolím a také, jak se jim daří v současnosti. Dvě z komunikačních partnerek hodnotí fungování dětí jako bezproblémové, zbylé tři nevyjádřily úplně jasné stanovisko. Jedna z komunikačních partnerek hovoří o rychlém začlenění se do školního kolektivu a dobrém prospěchu. V odborné literatuře můžeme najít souvislost mezi tím, kde dítě vyrůstalo a následným rozvíjením kognitivních a nekognitivních funkcí. Je zde popsáno, že pokud dítě žije v předškolním a mladším školním věku v emocionálně a intelektově podnětném prostředí, zrychluje se jeho vývoj právě v oblasti výše uvedených funkcí.⁹⁷ Všechny komunikační partnerky však shodně hovoří o dobrých rodinných vztazích a silném rodinném poutu. K těmto výsledkům velmi pravděpodobně přispívá i fakt, že celá řada výzkumů potvrdila, že pro to, aby se nejmenší děti zdravě vyvíjely, potřebují stabilitu jedné osoby. Pokud takové dítě získá jednu nebo dvě takovéto pečující osoby, proběhne u něj vytvoření zdravé citové vazby, kterou je schopno přenést v případě změny na jinou osobu.⁹⁸ Jedna z komunikačních partnerek dokonce uvádí až přehnané přilnutí k rodině: *“Spíš naopak. Dlouhou dobu trvalo, aby se malá nechala hlídat někým jiným než námi. Dokonce nám říká: „Mami, tati.“*. K takovýmto reakcím dochází nejčastěji z důvodu nepřiměřených úzkostných reakcí na odloučení od náhradního rodiče. Tento jev je v literatuře popisován tak, že dítě si vytvoří velmi silný vztah k pěstounovi a obavy z jeho ztráty se pak projevují tímto způsobem.⁹⁹

Poslední trs u této skupiny byl nazván *“Spokojenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu“*. U čtyř z pěti komunikačních partnerek byly děti připravené na přechod do rodiny. Stejný počet komunikačních partnerek hodnotí pěstounskou péčí na přechodnou dobu jako nenahraditelnou. Pouze jedna z komunikačních partnerek zde uvádí, že by se měla začít více rozvíjet a podporovat hostitelská péče. Uvádí se, že děti, které v životě potkalo již tolik změn v otázkách rodinného života, nemusí vždy do nového prostředí přilnout hned. Velký díl práce a zároveň zásluhu na úspěšnosti přijetí dítěte do rodiny pak mají osvojitelé. To, že dítěti ukážou, co se od něj očekává, jakým způsobem mu vysvětlí, jak to u nich v rodině chodí a hlavně, jak osvojitelé dokážou vytvořit bezpečné prostředí. To vše přijetí ovlivňuje.¹⁰⁰ Dle odpovědí komunikačních partnerek se to u těchto rodin povedlo.

⁹⁷ Srov. ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*, str.30.

⁹⁸ Srov. Lumos [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/kojeneckustavy2020lumos_op.pdf, str.11.

⁹⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*, str. 26.

¹⁰⁰ Srov. BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení/adopci*, str.22.

Posledními výsledky, kterých bylo sběrem dat dosaženo, se týkaly výzkumných otázek. Pokud bychom měli odpovědět na první výzkumnou otázku: *“Jaký vliv měla pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče na následné osvojení dítěte?”*, můžeme považovat pěstounskou péči na přechodnou dobu jako naprosto vhodnou před přechodem dítěte do osvojení. Shodlo se na tom devět z deseti komunikačních partnerek. Oproti tomu ústavní péče se setkává spíše s negativním smýšlením o její prospěšnosti. Takto ji zhodnotilo šest z deseti komunikačních partnerek. V současné době probíhá debata o přijetí návrhu na zrušení dětských domovů pro děti do tří let věku, kdy se tvůrci novely odvolávají na odborné výzkumy a na fakt, že institucionální péče má na děti takto nízkého věku škodlivý vliv.¹⁰¹

Odpovědi na druhou výzkumnou otázku: *“Jaké jsou výhody a nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče?”* nejsou úplně jednoznačné. Nemůžeme jasně vyvodit, že by děti přicházející z ústavní péče byly jen nesamostatné a nezvládaly základní sebeobsluhu. I když v porovnání s dětmi přicházejícími z pěstounské péče na přechodnou dobu na tom byly hůř. Rozhodně rychlejší v navazování kontaktů a v celkové adaptaci na nové prostředí byly děti přicházející z pěstounské péče na přechodnou dobu. Potěšujícím výsledkem bylo, že celkem u devíti dětí z deseti proběhla kladná akceptace rodiny již na začátku. Bohužel další výsledky už jsou spojeny s negativy spojenými s ústavní péčí, kdy nevhodné chování a návyky, případně záchvaty vzteku zmiňovaly pouze komunikační partnerky, které mají osvojené děti z ústavů. Vypověděly tak čtyři komunikační partnerky z pěti. Stejně tak se jednalo o pozůstatky sociální deprivace, zde se jednalo o pět dětí z pěti. O tom, že ústavní výchova má na děti negativní dopad, není pochyb. Nemůžeme se tomu divit, když na pět dětí v ústavu připadá zhruba jedna vychovatelka.¹⁰² V tomto poměru pak nelze nikdy dosáhnout výsledků výchovy na úrovni pěstounské péče na přechodnou dobu. Setkáváme se pak s různými druhy deprivace (strádání), která se rozvíjí při nedostatečném uspokojování základních potřeb. Často může narušit další vývoj dítěte. Důvodem bývá neuspokojená potřeba jistoty, bezpečí a lásky, která se následně může projevit opožděným vývojem řeči, jemné

¹⁰¹ Srov. *České noviny* [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z:

<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/snemovna-dala-sanci-zruseni-kojeneckych-ustavu/1988272>

¹⁰² Srov. *Irozhlas* [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z:

https://www.irozhlas.cz/komentare/komentar-kojenecke-ustavy-deti-miminka-novela-zakona-ustavni-pece_2103291917_aur

motoriky či koordinace rukou a očí. Emoce pak tyto děti projevují afektivními výbuchy, emotivita je spíše plochá a nerozvinutá.¹⁰³

¹⁰³ Srov. ŠTIKOVÁ, G., ŠENKOVÁ, D., BELICOVÁ, M. *Fenomén dítěte v systému aneb teorie a praxe náhradní rodinné výchovy*. str. 37.

8 Závěr

Cílem práce bylo porovnat prospěšnost pěstounské péče na přechodnou dobu a ústavní péče v rámci procesu začleňování dítěte do rodiny v případě adopce. Bylo zjišťováno, jak probíhal příchod dítěte do rodiny, jak se začlenilo ve školce, ve škole, jak reaguje na okolí. Mezi otázky patřilo i to, zda se vyskytly nějaké problémy, pozůstatky sociální deprivace, jak moc bylo dítě soběstačné. Otázky však cílily i na vztahy v rodině. Závěrem byli osvojitelé dotázáni na názory na ústavní péči jako přechod mezi ní a adopcí a stejně tak na pěstounskou péči na přechodnou dobu a přechod mezi ní a adopcí.

Z výsledků vyplynulo celkem 6 trsů dle předem rozdělených skupin (S1 - děti z ústavní péče, S2 - děti z pěstounské péče na přechodnou dobu). Jednalo se o tyto trsy:

- příchod do rodiny (S1),
- nedostatečnost ústavní péče (S1),
- postoj k ústavní péči (S1),
- příchod do rodiny (S2),
- fungování v současnosti (S2)
- spokojenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu (S2).

Při porovnání jednotlivých odpovědí bylo zjištěno, že u dětí, které do osvojení přichází z ústavní péče je příchod do rodiny komplikovaný a doprovázený problémy (obtížná adaptace, výchovné problémy). Uvedly to tři komunikační partnerky z pěti. Rozdílné výpovědi se projevily u komunikačních partnerek, které mají osvojené děti původně z pěstounské péče na přechodnou dobu. Pět komunikačních partnerek z pěti se shodlo na bezproblémovém příchodu do rodiny, pozitivně komentovaly i rané vztahy v rodině. Tři komunikační partnerky z pěti zmínily velmi rychlou adaptaci na novou rodinu.

Všechny komunikační partnerky ze skupiny S1 se shodly na tom, že ústavní péče je důvodem problémového chování dětí a uvádí, že děti přišly z ústavu s nedostatečnými návyky a přidruženými problémy. Čtyři z pěti dětí trpěly nějakou z deprivací a tři z pěti dětí byly nesoběstačné. Oproti tomu komunikační partnerky ze skupiny S2 hodnotí fungování dětí v rodině a užším sociálním okruhu vesměs pozitivně, dvě z komunikačních partnerek hodnotí děti jako bezproblémové, zbylé tři nevyjádřily úplně

jasné stanovisko. Jedna z komunikačních partnerek zmiňuje rychlé začlenění se do školního kolektivu a dobrý prospěch u dítěte. Všechny komunikační partnerky hovoří o dobrých rodinných vztazích a silném rodinném poutu.

Všech pět komunikačních partnerek ze skupiny S1 sdílí negativní názor na ústavní péči, pouze dvě komunikační partnerky ji připouští jako krajní možnost. Tyto postoje jsou pro výsledky výzkumu obzvláště důležité, neboť se jedná o komunikační partnerky s přímou osobní zkušeností, a nejen zprostředkovaným zážitkem. Skupina S2 zkušenosti s pěstounskou péčí na přechodnou dobu hodnotí kladně. Připravené na přechod do rodiny byly dle komunikačních partnerek čtyři z pěti dětí. Stejně tak čtyři komunikační partnerky považují pěstounskou péči na přechodnou dobu jako nenahraditelnou. Výjimkou je pouze jedna z komunikačních partnerek, která vyzdvihuje péči hostitelskou a tu staví nad ostatní péče.

Celkem byly pro účely výzkumu stanoveny dvě výzkumné otázky, které korespondovaly s cílem bakalářské práce: *“Jaký vliv měla pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče na následné osvojení dítěte?”* a *“Jaké jsou výhody a nevýhody pěstounské péče na přechodnou dobu/ústavní péče?”*.

Devět z deseti komunikačních partnerek se shodlo na tom, že pěstounská péče na přechodnou dobu je naprosto vhodnou variantou před přechodem dítěte do osvojení a její vliv je jednoznačně pozitivní. Oproti tomu ústavní péče je spíše negativně hodnocena a smýšlí o ní v tomto smyslu šest z deseti komunikačních partnerek. Odpovědi na druhou výzkumnou otázku nejsou takto jednoznačné. Nemůžeme výsledky generalizovat a označit děti přicházející z ústavů jako nesamostatné a neschopné základní sebeobsluhy. Můžeme ale říci, že v porovnání s dětmi přicházejícími z pěstounské péče na přechodnou dobu zaostávají. A to nejen v samostatnosti a sebeobsluze, ale i v rychlosti navazování kontaktů a v celkové adaptaci na nové prostředí. Výsledek, který spojuje ústavní péči i pěstounskou péči na přechodnou dobu je, že celkem devět z deseti dětí kladně akceptovalo osvojitelskou rodinu již při příchodu do rodiny. Zbylé výsledky se již pojí pouze s negativy ústavní péče. Je zde zmíněno nevhodné chování a návyky, záchvaty vzteku a pozůstatky sociální deprivace. Tyto vzorce chování byly nalezeny pouze ve výpovědích komunikačních partnerek, které mají osvojené děti z ústavní péče.

Závěrem bych chtěla shrnout, že z výsledků výzkumu vyplynulo, že snadnější a přirozenější průběh při předávání dítěte je z rodiny do rodiny, ne z instituce do rodiny. Dítě je zvyklé na určitý rodinný vzorec, na své zázemí a dokáže tuto jistotu přenést

do nové rodiny. Prospěšnost pěstounské péče na přechodnou dobu v komparaci s ústavní péčí v procesu začleňování dítěte do rodiny v případě adopce je tak v případě tohoto výzkumu jednoznačná. Pěstounská péče je nenahraditelnou součástí tohoto procesu a její pozitiva jasně převažují nad pozitivy ústavní péče. Cíl práce tak můžeme považovat za splněný.

Pokud bychom chtěli získat konkrétnější a více kategorizované výsledky, museli bychom porovnat úzce specifikované kategorie dětí, děti podobného věku, se stejným postižením, se stejným sociálním kontextem apod. Toto vše jsou totiž proměnné, které mohou mít na konečné výsledky vliv. Tento výzkum by mohl být proveden například v navazující diplomové práci, kde by byl výzkumný vzorek rozšířen na komunikační partnerky z celé republiky a děti, které byly osvojeny, by byly kategorizovány mnohem přesněji. Případně by mohla být diplomová práce rozšířena o současný stav 2 roky po tom, co bude nebo nebude schválena novela zákona.

Vzhledem k tomu, že se jedná o práci bakalářskou, není její ambicí, aby sloužila například jako hlavní studijní materiál pro studenty sociálních oborů. Myslím si však, že by mohla splnit účel informovat studenty o tomto tématu a rozšířit jejich obzory o praktický pohled na tuto problematiku. Zajímavé by jistě mohlo být použití kazuistik jednotlivých komunikačních partnerek pro předměty, kde se může v rámci seminářů toto téma rozebírat a uchopit z různých perspektiv. Byla bych ráda, kdyby práce posloužila současným pěstounům na přechodnou dobu jako ujištění a podpora, že svoji práci dělají dobře a případným budoucím pěstounům na přechodnou dobu ulehčila rozhodování, zda se pro toto zaměstnání nakonec rozhodnout. Stejně tak se mi jedná o podporu osvojitelů ve snaze ukázat, že podobné problémy a těžkosti zažívají i jiní osvojitelé, ale že stojí za to je překonat a přejít do fáze, kdy je s dětmi čekají i radostné chvíle.

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

BITTNER, Petr, Jana HAVIGEROVÁ, Ivana JANIŠOVÁ a Hana LANGHANSOVÁ. *Děti z ústavů!*. Praha: Liga lidských práv, 2007. ISBN 978-80-903473-4-2.

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-18-0.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 4., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2018. ISBN 978-80-87455-30-2.
DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněné vydání. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

KACZOR, Pavel. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2015. ISBN 978-80-245-2096-4.

KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-23-4.

KOZOŇ, Antonín a kol. *Návrat pedagogiky do dětských domovov*. Trenčín: Spoločnosť pre sociálnu integráciu SpoSolntE, 2017. ISBN 978-80-89533-22-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

NECKAŘ, Petr. *Adopce a pěstounská péče, aneb, Jak na to*. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, 2009. Radnice. ISBN 978-80-904264-4-3.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠTIKOVÁ, Gabriela, Dominika ŠENKOVÁ a Marcela BELICOVÁ. *Fenomén dítěte v systému, aneb, Teorie a praxe náhradní rodinné výchovy*. Ilustroval Václav RÁŽ. [Praha]: Yourchance, 2020. ISBN 978-80-906954-6-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

VAŠŤATKOVÁ, Jana, VYHNÁLKOVÁ, Pavla, (ed.). *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-013-4.

Internetové zdroje:

Epravo [online]. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/opatrovnik-v-zakone-o-rodine-16871.html>

Kurzycz [online]. [cit. 2021-02-25]. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/prispevky-davky/pestounska-pece>

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2021-02-16]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Instrukce_namestkyne_davky_PP.pdf/a3c31909-4b89-e980-83b0-74251a2d515e

Středisko náhradní rodinné péče [online]. [cit. 2020-09-15]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece-na-prechodnou-dobu>

Středisko náhradní rodinné péče [online]. [cit. 2020-09-15]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

Metodický sborník: Sborník příkladů dobré praxe [online]. Praha: Kruh rodiny o.p.s. a Nadační fond J&T, 2016 [cit. 2021-04-25]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-231.pdf>

Lumos [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/kojeneckeustavy2020lumos_op.pdf,

České noviny [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z:
<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/snemovna-dala-sanci-zruseni-kojeneckych-ustavu/1988272>

Irozhlas [online]. [cit. 2021-04-27]. Dostupné z:
https://www.irozhlas.cz/komentare/komentar-kojenecke-ustavy-deti-miminka-novela-zakona-ustavni-pece_2103291917_aur

Legislativní zdroje:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1969 Sb., české národní rady o zřízení ministerstev a jiných úředních orgánů státní správy České socialistické republiky, ve znění pozdějších předpisů

Seznam příloh

- 1) Příloha 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte**
- 2) Příloha 2: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se zdravotním postižením**
- 3) Příloha 3: Odměna pěstouna**
- 4) Příloha 4: Příspěvek při převzetí dítěte**
- 5) Příloha 5: Otázky k rozhovoru**

Přílohy

Příloha 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte¹⁰⁴

Věk dítěte	Částka
do 6 let	4950 Kč
6–12 let	6105 Kč
12–18 let	6985 Kč
18–26 let	7260 Kč

¹⁰⁴ § 47f odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Příloha 2: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se zdravotním postižením¹⁰⁵

Věk dítěte	Stupeň závislosti I (lehká závislost)	Stupeň závislosti II (středně těžká závislost)	Stupeň závislosti III (těžká závislost)	Stupeň závislosti VI (úplná závislost)
do 6 let	5115 Kč	6105 Kč	6490 Kč	7040 Kč
6–12 let	6215 Kč	7480 Kč	7975 Kč	8635 Kč
12–18 let	7095 Kč	8580 Kč	9130 Kč	9570 Kč
18–26 let	7425 Kč	8910 Kč	9460 Kč	9900 Kč

¹⁰⁵ § 47f odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Přílohy 3: Odměna pěstouna¹⁰⁶

Počet dětí	Částka
1	12 000 Kč
2	18 000 Kč
3 děti nebo je-li pečováno alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžké závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost)	30 000 Kč
jde-li o osobu v evidenci, a to i v případě, že nepečuje o žádné dítě	20 000 Kč

¹⁰⁶ § 47j odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Příloha 4: Příspěvek při převzetí dítěte¹⁰⁷

Věk dítěte	Částka
6 let	8 000 Kč
6–12 let	9 000 Kč
12–18 let	10 000 Kč

¹⁰⁷ § 471 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Příloha 5: Otázky k rozhovoru

Co Vás vedlo k rozhodnutí stát se osvojiteli?

Kolik máte vlastních dětí?

Měl/a jste nějaké kritéria při výběru dítěte? (ne dítě s postižením, ne romské dítě)

Kolik dětí jste si adoptovali?

Jak staré dítě jste si adoptovali?

Adoptovali jste si dítě, které přišlo z ústavní péče nebo z pěstounské péče na přechodnou dobu?

Jak probíhal příchod dítěte do rodiny?

Jak probíhalo začlenění do společnosti ve školce, škole?

Vyskytly se nějaké problémy?

Trpělo po převzetí dítě nějakými pozůstatky sociální deprivace? (nechtělo se mazlit, neumělo si hrát, pomočovalo se)

Jak moc bylo soběstačné? (oblékání, mluvení, jezení)

Jaký vztah má s ostatními sourozenci a bližší rodinnou?

Jak probíhalo začlenění do rodiny?

Jak oslovuje Vás jako rodiče?

Jak vnímáte přechodnou pěstounskou péči jako přípravu na přechod mezi ní a osvojením?

Jak vnímáte ústavní péči jako přípravu na přechod mezi ní a osvojením?

Abstrakt

PLATZEROVÁ, A. *Přínos pěstounství na přechodnou dobu pro následnou adopci*. České Budějovice 2021. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Klíčová slova: dítě, rodina, ústavní péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, osvojení

Práce se zabývá přínosem pěstounství na přechodnou dobu pro následnou adopci. Teoretická část práce seznamuje čtenáře s náhradními formami rodinné péče, osvětluje její legislativní rámec, porovnává v základech pěstounskou péči na přechodnou dobu a péči ústavní, zmiňuje klady, zápory a případné nedostatky. V závěru seznamuje s pojmem adopce. V praktické části je porovnávána problematika osvojitelských rodin, které přijaly dítě z ústavní péče nebo z pěstounské péče na přechodnou dobu. Jsou zde shrnuty nejčastější aspekty obou druhů péče tak, jak je vidí osvojitelé. Odpovědi jsou zaměřeny na výhody a nevýhody ústavní péče a pěstounské péče na přechodnou dobu v kontextu budoucí adopce a reflektují životy rodin s těmito dětmi. Výsledky poté reprezentují klady procesu předávání dítěte z rodiny do rodiny, oproti záporům předávání dítěte z institucionální péče do rodiny.

Abstract

Keywords: Children, Family, Institutional Care, Foster Care For Temporary Period, Adoption

The bachelor thesis deals with the benefit of temporary period foster care for the following adoption. The theoretical part introduces to the reader the substitute forms of family care, clarifies the legislative scope, compares foster care for temporary period with institutional care in the basics, mentions pros, cons and possible faults. The theoretical part introduces the term of adoption at the end. The practical part compares issue of adoptive families, which adopt the child from the institutional care or from the foster care for temporary period. There is the summary of the most common aspects both types of care from the adopters views. The answers are focused on pros and cons of the institutional care and the foster care for temporary period in the context of following adoption and reflects the family lives with these children. The results represents the pros of the handing over the child from family to family against the cons of the handing over the child from the institutional care.